

Özel Rapor

KÜLT ÖRGÜTLER KAPSAMINDA FETÖ İLE MÜCADELE

Ağustos 2019

www.21yyte.org

İÇİNDEKİLER

7	Kült Örgütler
10	Bir Kült Örgüt Olarak Halkın Tapınağı (People's Temple) Örneği ve FETÖ
11	Halkın Tapınağı
13	FETÖ
15	Kült Örgütlerin Düşündürdükleri
18	FETÖ'nün Örgütsel Çekiciliği
20	FETÖ'nün Doğru Tanımlanmasının Önemi
20	FETÖ'yü Farklı Kılan Nedir?
23	Yanlış FETÖ Değerlendirmeleri
25	FETÖ'nün Algı Yönetimi Hileleri
25	Algı Yönetimi
26	Fetullahçı Anneler
28	Yaşayan "Şehitler"
30	Mücadeledeki Temel Hatalar
32	Sonuç
34	Kaynakça

KÜNYE
AĞUSTOS 2019

HAZIRLAYANLAR
Yağız AKSAKALOĞLU
Mete Han KUTLUSAN

GRAFİK TASARIM
Nurullah ARI

Yağız AKSAKALOĞLU

1992 yılında Karabük'te doğdu. 2006 yılında Kuleli Askeri Lisesi'ne girdi. 2010 yılında askeri liseden dereceyle mezun olarak Kara Harp Okulu'na geçti. Burada Fetullahçı sözde subayların ağır fiziksel ve psikolojik işkencelerine maruz kaldı. Akabinde Harp Okulundan ayrılarak lisans öğrenimi için üniversite sınavlarına hazırlandı. 2011 yılında Hacettepe Üniversitesi - Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi bölümünü kazandı. Buradaki öğrenimini 2014 yılında başarıyla tamamladı. Lisans eğitiminin hemen ardından Öğretim Üyesi Yetiştirme Programını (ÖYP) kazanarak Gazi Üniversitesi - Yönetim Bilimleri alanında yüksek lisansına başladı. 2017 yılında "Kamu Hizmeti Kapsamında Vatandaşlık Anlayışının Değişimi" yüksek lisans teziyle öğrenimini tamamlayarak aynı üniversitede Kamu Yönetimi alanında doktora öğrenimine başladı. Şu an doktora tezini hazırlamaktadır. İngilizce dilinde çok iyi düzeyde okumaktadır. Ayrıca ikinci lisans öğrenimine Ankara Üniversitesi - Arap Dili ve Edebiyatı bölümünde devam etmektedir. Kamu yönetimi, kamu güvenliği, örgüt bilimi, eğitim ve edebiyat ilgi alanlarına girmektedir. 21. Yüzyıl Türkiye Enstitüsü - Teostrateji Araştırmaları Merkezi başkanıdır. 2018 yılında "FETÖ Kısacasında Askeri Okullar" başlıklı bir kitabı yayımlanmıştır.

Mete Han KUTLUSAN

1994 yılında Eskişehir'de doğdu. 2008 yılında Maltepe Askeri Lisesi'ne girdi. 2012 yılında askeri liseden dereceyle mezun olarak Kara Harp Okulu'na geçti. Askeri Lise ve Harp Okulu'nda Fetullahçı sözde subayların ağır fiziksel ve psikolojik işkencelerine maruz kaldı. 2013 yılında Kara Harp Okulu ile ilişkisi kesildikten sonra lisans öğrenimine devam etmek için üniversite sınavlarına hazırlanarak Orta Doğu Teknik Üniversitesi - Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi bölümünü kazandı. 2018 yılında Orta Doğu Teknik Üniversitesi - Orta Doğu Araştırmaları bölümünde yüksek lisans programına başladı. "Türkiye'nin Orta Doğu'ya Yönelik Göç Politikasındaki Değişim: Suriyeli Göçü Örneği" konusunda yüksek lisans tez çalışmalarını yürütmektedir. Şu anda 21. Yüzyıl Türkiye Enstitüsü'nde Orta Doğu Araştırmacısı olarak çalışmaktadır. İngilizce düzeyi çok iyi olmakla birlikte, Arapça ve Rusça eğitimi de almaktadır. Orta Doğu jeopolitiği, güvenlik, dış politika, radikalleşme, göç, kült örgütlerle mücadele ve Türkiye-Avrupa Birliği ilişkileri ilgi alanına girmektedir.

Önsöz

Fetullahçı Terör Örgütü (FETÖ); cemaat, hizmet hareketi ya da sivil toplum görüntüsü altında, 1980’li yıllardan bu yana, Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nin yürütme, yasama ve yargı kurumları ile Emniyet Genel Müdürlüğü, Türk Silahlı Kuvvetleri ve Milli İstihbarat Teşkilatı dâhil bütün kılcal damarlarına sızan ve sızdırılan bir casusluk örgütünün genel isimlendirmesidir. FETÖ; yargı, kamu kurumları ve kamuoyu tarafından çoğunlukla terör örgütü olarak değerlendirilmektedir. Ancak FETÖ’nün, terör örgütü olmanın ötesinde ve öncesinde Türkiye’ye karşı casusluk faaliyetleri yürüten ihanet dolu bir yapısı bulunmaktadır. Örgüt bu kapsamda değerlendirildiğinde, uluslararası bağlantıları çok güçlü olan bir casusluk şebekesi açığa çıkmaktadır.

FETÖ’nün 1980’lerden beri terör, casusluk, şantaj, tehdit, hırsızlık, kundakçılık, illegal kayıt ve dinlemeler, rüşvet, gasp ve hâkim kiralama gibi suçlarına karşı gerekli cezai işlemlerin uygulan(a)maması, hatta bu suçları açığa çıkaran kamu görevlilerinin çeşitli karşı suçlamalara maruz kalmaları neticesinde FETÖ, gün geçtikçe çok daha büyük, güçlü ve saldırgan bir yapı haline evrilmiştir. Bu sürecin sonunda, 15 Temmuz 2016 gecesini FETÖ’cü bir darbe girişimi gerçekleşmiş ve akabinde, Türkiye’de FETÖ’ye karşı acil bir mücadele başlatılmıştır. Bu mücadele; eğitim kurumlarından güvenlik kurumlarına, kamu personellerinden özel işletme çalışanlarına kadar geniş yelpazede çeşitli mesleklere ait birçok Fetullahçıya karşı yürütülmektedir. Ancak FETÖ ile mücadelenin fikri, psikolojik, iktisadi, sosyal, siyasal, kültürel ve dini birçok yönü bulunmaktadır. Bu kapsamda “kült örgütler”, FETÖ’yü daha bütüncül ve doğru değerlendirmemizi sağlayan güçlü bir teorik alt yapı sunmaktadır.

Kült örgütler; üyelerini aşırı derecede manipüle ve suiistimal eden, örgüt liderlerinin amaçlarını gerçekleştirmek amacıyla oluşturulan, bir kişi, fikir veya şeye aşırı bağlılık veya adanmışlık sergileyen ve etik olmayan ikna ve kontrol teknikleri kullanan bir grup veya hareket olarak kısaca tanımlanabilir.

Bu raporda ise FETÖ ile mücadelede;

- bir kült örgütün barındırabileceği tehditleri gözler önüne sermek,
- meseleyi siyaset üstü bir platforma taşımak,
- örgütün terör ve casusluk boyutlarını daha nesnel düşünebilmemizi sağlamak,
- uluslararası alanda bu meseleye olan dikkati daha fazla arttırmak,
- mücadelenin daha sağlam temellerde yürütülmesine yardımcı olmak amacıyla “kült örgütler” konusu ele alınmakta, FETÖ vakası bu teorik çerçevede değerlendirilmektedir.

Ardından FETÖ ile mücadele meselesinin en temel ve başlangıç noktası olan FETÖ'nün doğru tanımlanmasının önemine dikkat çekilmektedir. Mücadelenin birçok boyutunun olması, örgütün çok karmaşık ilişkilere sahip olması ve tam bir gizlilik içinde faaliyetlerini sürdürmesi ile meselenin siyasi yankıları bu tanımlamanın nesnel bir şekilde gerçekleştirilmesini gerekli kılmaktadır. Aksi takdirde yanlış teşhisler, şüphesiz, bizi içinden çıkılmaz daha ağır sonuçlara götürecektir yanlış tedavilere sevk edecektir.

Raporda son olarak Türk toplumunun yoğun bir şekilde maruz kaldığı "FETÖ'cü algı yönetimi" konusuna dikkat çekilmektedir. FETÖ'nün bu kapsamda yürüttüğü algı yönetimi operasyonlarına ilişkin somut örnekler göz önüne sunularak, bunlar üzerinden genel bir değerlendirme yapılmaktadır.

FETÖ'nün doğru tanımlanması noktasında nesnel, gerçekçi ve bağımsız bir şekilde yapılan değerlendirmeler, FETÖ ile mücadeleye kült örgütler kapsamında getirilen eleştiriler ve sunulan yeni vizyonlar ile algı yönetimi konusunda FETÖ örneğinden yola çıkarak yapılan uyarılar bu raporun özgün yönlerini oluşturmaktadır.

Faydalı olmasını temenni ederiz.

Giriş

Günlük siyasi söz dalaşları, FETÖ'nün oluşturduğu ağır tehdidi ve yakın gelecekte ortaya çıkması muhtemel tehditlerinin gözden kaçırılmasına sebep oluyor. Bu karmaşada, FETÖ meselesini sadece bir iktidar savaşı olarak anlamlandırmak, meselenin Türkiye Cumhuriyeti Devleti ve Türk Milleti açısından bir var olma mücadelesi olduğu gerçeğini göz ardı edilmesine neden oluyor.

Birtakım siyasi emeller doğrultusunda rakip veya hasım kişi ve grupların doğrudan terörist veya casus olarak suçlanması, FETÖ'nün oluşturduğu tehdidin büyüklüğünün anlaşılmasını daha fazla engelliyor. FETÖ'yü en genel kapsamda casusluk ve terör örgütüne evirilen “bir kült örgüt” olarak tanımlamak gerekiyor. Böyle bir yaklaşım;

- Bir kült örgütün barındırabileceği tehditleri gözler önüne serecek,
- Meseleyi siyaset üstü bir platforma taşımayı kolaylaştıracak,
- Örgütün terör ve casusluk boyutlarını daha nesnel düşünebilmemizi sağlayacak,
- Uluslararası alanda bu meseleye olan dikkati daha fazla arttıracak,
- Bu doğrultuda FETÖ ile mücadelenin daha sağlam temellerde yürütülmesine yardımcı olacaktır.

Kült Örgütler

Kült kavramı; tutku, ilahlaştırma derecesinde saygı, tapınma anlamlarını taşır. ABD’de 1979 yılından itibaren faaliyet gösteren Uluslararası Kült Araştırmalar Derneği (International Cultic Studies Association - ICSA), bu tür örgütlerde yaşanan psikolojik manipölasyonlar ve tacizlerle ilgili eski üyelere yardımcı olma, bunların ailelerine rehberlik etme, halkı bilinçlendirme, konuyla ilgili araştırmaları destekleme ve bu konuyla ilgili uzmanlara yardımcı olma misyonu taşımaktadır.¹ Bu derneğe göre; *“Kült; karizmatik ilişkilerle bir arada tutulan, yüksek seviyede adanmışlık talep edilen ideolojik bir örgüttür. Kültler, üyelerini aşırı derecede manipüle ve suiistimal eden bir yapıya dönüşme riski taşırlar.”*² 1987 yılında İngiltere’de kurulan Kült Bilgilendirme Merkezi (Cult Information Centre - CIC) şu beş özelliğe sahip grupları kült olarak sınıflandırmaktadır:³

- Üyelerini psikolojik baskı ile devşirir, beyinlerini yıkar ve gruba bağlar.
- Seçkin totaliter bir yapıya sahiptir.
- Kurucu lider; kendi kendini atamış, dogmatik, mesihlik veya mehdilik iddiasında, sorgulanamaz ve karizmatik bir kişidir.
- Para ve üye toplamada amaca giden her yolun mubah olduğuna inanılır.
- Toplanan servet, üyelere fayda sağlamaz.

Kült örgütler hakkında yazılmış temel çalışmalardan olan *“On Using the Term Cult”*⁴ başlıklı makale, ilk olarak 1990’ların sonunda yayınlanmış ve daha sonrasında üzerinde bazı değişiklikler yapılarak *ICSA Today* dergisinde 2015 yılında yayımlanmıştır.

Herbert L. Rosedale ve *Michael D. Langone* tarafından yürütölen bu çalışma, 1970’lerin sonundan 2003 yılına kadar kültler konusunda Amerika’nın önde gelen kaynaklardan birisi olmuştur. Rosedale, 1988’den 2003 yılına kadar Amerikan Aile Vakfı’nın (American Family Foundation-AFF)⁵ başkanlığı görevinde bulunmuştur. Langone ise 1981’den beri Uluslararası Kült Araştırmalar Derneği’nin (ICSA) yöneticisidir. Kültlerle ilgili birçok çalışması bulunmaktadır ve derneğin *“ICSA Today”* başlıklı dergisinin genel yayın yönetmenidir.

Yazarlar bu makalede, her ne kadar yirmi yıldan fazla bir süredir kültler hakkında hem çalışmış hem de eğitimler vermiş olsalar da kült kavramı hakkında tamamen rahat olmadıklarını belirterek başlıyorlar. Bugün bile kültlerin tamamını kapsayacak veya tamamına uygulanabilecek bir teori geliştirmek pek de mümkün görünmemektedir. Kült kavramı hakkında soruları olanlara yardımcı olmak amacıyla kült kavramının tanımlanması ve kullanımı hakkında bir takım değerlendirmeler çalışmada sunulmakta.

¹ <https://www.icsahome.com/aboutus>

² Hilmi Demir, 2017, *Gölen Örgütü: Ezoterik Bir Kült Cemaatin Radikalleşmesi*, Ay Yayıncılık, Ankara, s.76

³ https://cultinformation.org.uk/question_what-is-a-cult.html

⁴ <https://www.icsahome.com/articles/onusingtermcult>

⁵ 2004 yılında Amerikan Aile Vakfı’nın ismi, Uluslararası Kült Araştırmalar Derneği (International Cultic Studies Association-ICSA) olarak değiştirilmiştir.

İlk olarak mevcut kült tanımlarını tarihsel olarak gözden geçirerek, Oxford İngilizce Sözlüğünün kompakt baskısına (1971) göre sunulan kült tanımı; tapınmak, ilahi varlığa saygı, dini ibadet biçimi, belirli bir kişiye veya şeye adanmışlık veya biat anlamı taşıyor. 1994 tarihli başka bir sözlükte ise kavramın buna ek çağırışimler kazandığı görülüyor. Buna göre kavram şu anlamları işaret ediyor:

- Ortodoks olmayan veya sahte olarak kabul edilen bir din
- Dogmayı sunan tarafından illetlerin çaresi olarak gösterilen inanç temelli bir sistem
- Bir kişiye, fikre, nesneye, harekete ya da işe aşırı adanmışlık
- Bu adanmışlıkla karakterize edilen genellikle küçük bir grup

1988 tarihli sosyolojik bir çalışmada ise kültleri tanımlamak için dört perspektif sunuluyor:

1. Tehlikeli, baskıcı gruplar olarak kültler
2. Kültürel olarak yenilikçi ya da kültürler üstü (transcultural) gruplar
3. Gevşek yapılandırılmış din benzeri (protereligions) gruplar
4. Üyelerin sadece bilgi almak amacıyla olduğu seyirci kültleri, üyelerinin fayda sağlamak amacıyla olduğu müşteri kültleri ve üyelerinden yüksek seviyede bağlılık beklendiği örgütler olarak kült hareketler

Profesör Benjamin Zablocki (1997) ise kültü “çekici (etkileyici) ilişkiler sayesinde bir araya getirilen ve sınırsız bağlılık talep edilen ideolojik bir örgüt” olarak tanımlıyor. En genel tanımlarından biri ise şu şekilde paylaşıyor:

Üyelerin, onların ailelerinin ya da toplumun hâlihazırda ya da ihtimal dâhilinde olan zararına ve grup liderlerinin amaçlarını gerçekleştirmek amacıyla oluşturulmuş bir kişi, fikir veya şeye büyük veya aşırı bir bağlılık veya adanmışlık sergileyen ve etik olmayan ikna ve kontrol teknikleri kullanan (örneğin; arkadaşlardan ve aileden tecrit, güçten düşürme, telkinlere açıklığı ve boyun eğmeyi arttırmak için özel yöntemlerin kullanımı, güçlü grup baskısı, enformasyon yönetimi, bireyselliğin ya da eleştirel düşüncenin askıya alınması, gruba olan sınırsız bağımlılığın desteklenmesi ve grubu terk etme korkusunun yaratılması) bir grup veya hareket...

ICSA tarafından geliştirilen tanımlamalarda kültleri kült olmayanlardan ayıracak geniş bir gri alanda kavramın bir süreklilik içerdiğine dikkat çekiliyor ve yıkıcı, zararlı, tahrip edici gibi nitelikler kavrama ekleniyor.

Ayrıca kavramın kullanımında göz önünde bulundurulması gereken bazı kaygılar dile getirmek gerekiyor. Öncelikle bir grubun gerçekten bir kült olup olmadığını anlayabilmemizi sağlayacak hâlihazırda kesin bilimsel bir testin mevcut olmadığını bilmek lazım. Bu nedenle ICSA, yanlış anlaşılmalara karşı resmi bir kült örgütler listesi yayınlamıyor. İnsanlar “böyle bir kült var mı?” şeklinde sorular yönelttiklerinde, onlara psikolojik manipölasyonlar ve kült gruplar hakkında yaptıkları bilgilendirmeler üzerine çalışmaları tavsiye ediliyor.

Birtakım analizler sonucunda kimi insanlara zarar veren bazı grupların mutlaka kült olmadığı sonucuna varılabildiği ve kişiler arasında birtakım bireysel zarar örneklerinin de görülebileceği belirtiliyor. Fakat özellikle bu noktada, kült örgütlerde görünüşlerin aldatıcı olduğuna dikkat çekiliyor. Bu nedenle bu tür vakaların daha fazla araştırılması talep ediliyor. Bu sayede kült dinamiklerin varlığının ortaya çıkabileceği düşünülüyor. Burada önemli olan nokta ise kült konusunda sınıflandırmaların mevcut en iyi kanıtlara dayandırılması ve her zaman yeniden değerlendirmeye açık olunması gerektiğidir. Sonuç olarak, kült kavramı haricinde sosyo-psikolojik etki, beyin yıkama, nüfuzu kötüye kullanma gibi psikolojik grup manipölasyonlarıyla ilgili başka hiçbir kavramın, toplumsal eğitimin temel şartı olan kamu yararını yakalayıp sürdürmeyi başaramadığını belirterek, kült kavramının sınırlılıkları ne olursa olsun bizlere anlamlı bir çerçeve sunduğu sonucuna varıyorlar.

Kült kavramının anlamı ve kullanımı üzerine yürütölen önemli çalışmalar 1970'li yıllara dayanırken, önemli bir kült tecrübesi olması gereken Türkiye'de ise henüz ciddiye alınabilecek bir literatür mevcut değıil. Kavramın 1970'lerden itibaren tarihsel sürecini izlemek kültlerin tarih içerisinde toplumsal hayatımızdaki varlığının altını çiziyor. Günümüzde kült ve kült olmayan örgütlerin ayrımında kullanılabilecek kesin bilimsel testlerin olmaması nedeniyle kült kavramına eklenen yıkıcı, zararlı, tahrip edici gibi nitelikler önem kazanıyor. Bunlarla birlikte bize göre çalışmadaki en önemli hususlar şunlardır:

1. **Bir kült örgütün görünüşünün aldatıcı olması:** Örneğın örgüt, ölkemizdeki FETÖ örneğindeki gibi dışarıya karşı çok ılımlı, barışçıl, dürüst, yardımsever bir görünüşü paravan olarak kullanabilir.
2. **Kült örgüt sınıflandırmasında değerdendirilen grupla ilgili kanıtların sağlam, güvenilir ve açık olması:** Örneğın ölkemizde FETÖ'nün bir kült örgüt olarak incelenmesi henüz yeni bir araştırma konusudur. FETÖ'nün kült bir örgüt olduğuna dair elimizde birçok kanıt bulunsa da bunların profesyonel olarak tasnif edil(e) memesi, araştırıl(a)maması ve ulusal-uluslararası mecralarda anlatıl(a)maması büyük bir eksikliktir. Ayrıca konunun siyasi bir mesele, kavga, iktidar savaşı olarak anlamlandırılması, mevcut kanıtların güvenilirliğini her geçen gün azaltmaktadır.
3. **Kült örgüt sınıflandırmasında yeni değerdendirmelere her zaman açık olunması gerektiğıi:** Örneğın ölkemizde FETÖ benzeri birçok grubun bulunduğuna dair haklı şüpheler, uyarılar dile getirilmekte; fakat bu uyarılara, geçmişte FETÖ meselesinde deneyimlediğimiz üzere, gereken önem gösterilmemektedir. Oysaki bu tür vakalar ideolojik girişimlerden ziyade, kamu güvenliği kapsamında değerdendirilmeli ve en küçük bir istismar, zarar, tahrip vakası araştırılarak konunun üzerine gidilmelidir. Tehlikeli bir demagog hakkındaki uyarıları görmezden gelmenin ölümcöl sonuçlar doğurabileceğıi aklımızdan hiç çıkmadan bu tür araştırmalarda bağımsız, nesnel yeni değerdendirmelere her zaman açık olunmalıdır.

Bir Kült Örgüt Olarak Halkın Tapınağı (People's Temple) Örneği ve FETÖ

Bir kült örgüt olarak Halkın Tapınağı (People's Temple) ile FETÖ'nün kısaca karşılaştırılması konunun ciddiyetini göstermek açısından önemlidir. 18 Kasım 1978 tarihinde Halkın Tapınağı örgütünün lideri Jim Jones'un emri doğrultusunda 300'den fazlasının çocuk olduğu 918 örgüt üyesi siyanür ile intihar etmiş/öldürülmüştür. Bu akıl almaz olayı gerçekleştiren Halkın Tapınağı örgütü ile FETÖ arasında birçok benzerlik bulunmaktadır. Bu benzerliklerin açığa çıkarılması ile FETÖ'nün de aslında çok tehlikeli bir kült örgüt olduğu anlaşılmaktadır. Fakat FETÖ, Halkın Tapınağı gibi sadece bir kült örgüt olarak değerlendirilirse konu tam manasıyla anlaşılamaz. Çünkü FETÖ, çok tehlikeli bir kült örgüt olmasının yanı sıra hem terör hem de casusluk örgütüdür. Bazı terör örgütlerinin, kült örgütler içerisinden çıkabileceği bilinmektedir. Terörist ve kült örgütler arasındaki temel fark ise kült örgütlerin örgüt dışına saldırmamalarından kaynaklanmaktadır. Terör örgütleri örgüt dışına karşı şiddet kullanır. Kült örgütlerde ise şiddet sadece örgüt içi kullanılmaktadır. Uygulanan şiddet çoğunlukla psikolojiktir. Terör örgütlerinde ise şiddet hem psikolojik hem de fizikseldir.⁶

Bu bilgiler ışığında FETÖ ve liderinin kült özellikler taşıdığı söylenebilir. FETÖ için tüm yayınlar örgüt lideri Fetullah Gülen tarafından yazılmıştır, örgüt içinde yalnızca onun kitapları okunur, vaazları dinlenir ve örgüt, halk arasında Fetullahçılar olarak bilinir. Şiddete varan ideolojik radikalleşmede örgüt liderine körü körüne bağlılık ve onu mümkün mertebe en üst seviyeye yüceltme önemli bir rol oynar. Meşruiyet ve güvenirlilik kazanmak için dini kitaplardan ve inançlardan yararlanırlar. FETÖ lideri kitlesini yönlendirebilmek için paranormal olaylara (geleceğe dair işaret taşıyan rüyalar, kehanetler; Hz. Peygamber, Cebail, hatta Allah ile görüşme iddiaları gibi) başvurur. FETÖ lideri sadece kendisini değil, kurduğu örgütü de kutsar ve tanrısal bir iradeye bağlar. Üyelerini sonu mutlak mutlulukla bitecek kutsal bir yolun yolcusu ve çilekeşleri olarak motive eder.⁷

Halkın Tapınağı

Halkın Tapınağı mensuplarının başına gelen felaketten kaçabilen bir avuç insan, bir gün örgüt lideri Jim Jones'un yönlendirmesiyle böyle bir toplu intihar/cinayet yaşanabileceği konusunda oldukça bilinçsizdi. 18 Kasım 1978 tarihinde, toplamda 918 örgüt mensubu ki bunların 300'den fazlası çocuktan, Guyana'da bir ormanlık alanda öldü. Bu olay, tarihte en büyük toplu cinayet-intihar ritüeli olarak yerini aldı. Olayın yaşanacağı sabah, sadece 11 örgüt mensubu gerçeklerin farkına vararak ölümden kaçabildi. İntihar esnasında her ne kadar başka örgüt mensupları da gerçeklerin farkına varıp siyanür içerek kendilerini

⁶ https://cides.fryshuset.se/files/2012/07/differences_and_similarities.pdf

⁷ Hilmi Demir, a.g.e., s.76-87

öldürme düşüncesinden vazgeçseler de onların da hepsi Jim Jones'un direktifleriyle öldürüldü. Zehri içmek istemeyenlere siyanür enjekte ediliyordu. Silahlı muhafızlar herkesi kuşatmıştı. Çocuklar çılgık çılgıca koşuştururken ellerinde şırıngalarıyla sağlık görevlileri onları zehirleyerek öldürmeye çalışıyorlardı. Bu felaketten yaklaşık bir yıl öncesine kadar medyada bu örgüt hakkında suiistimal, şantaj ve zorbalık haberleri çıkmıştı ve akabinde Jim Jones, Kaliforniya'dan Guyana'daki ormanlık bölgeye kaçarak binlerce takipçisini bu ormanlık alana çağırmıştı.⁸

Jim Jones'un 900'den fazla takipçisinin Guyana bölgesindeki ormanda kitlesel katliamının acı verici fotoğrafı, Fotoğraf: David Hume Kennerly, Kaynak: Getty Images.

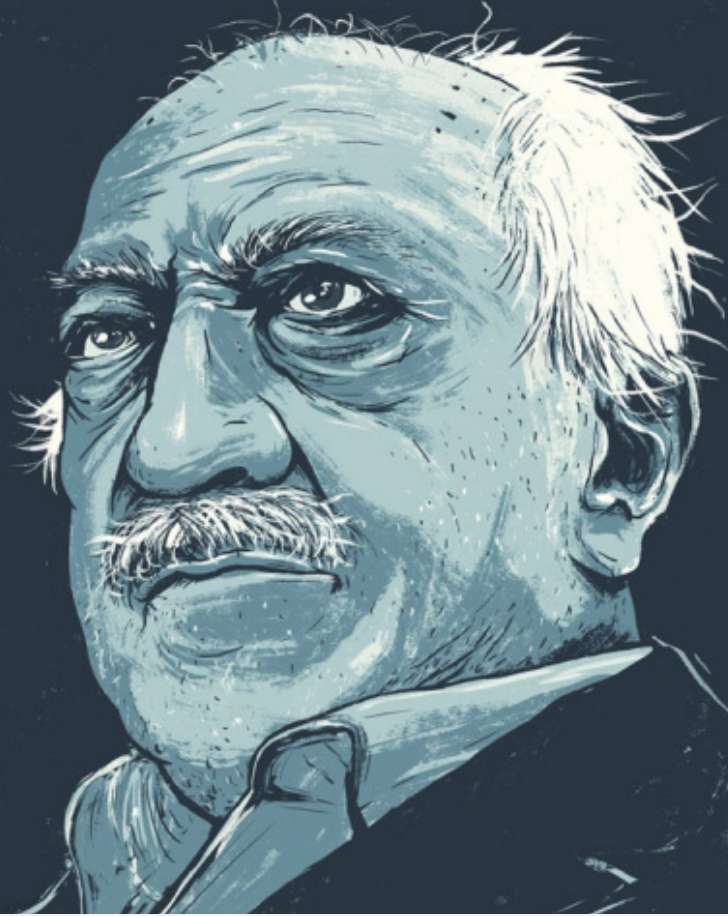
Tehlikeli bir demagog hakkındaki uyarıları görmezden gelmek, ölümcül sonuçlar doğurabilir. "İşte liderlik budur," diyen Jeff Guinn, 2017 yılında çıkan "Jonestown'a Giden Yol" kitabının yazarı ve Sundance TV Belgeselleri: Ormanda Terör'ün yapımcısı, Hitler gibi despotların Jim Jones gibiler için doğrudan ilham kaynağı olduğunu ve diğerlerinin bu manipülatif kontrol stratejilerini izlediklerini belirtiyor. "Demagoglar, bir avuç onları takip eden insan bulduktan sonra takipçilerinin nefret etmesi için düşmanlar tanımlarlar ve onlardan savaşmalarını isterler." Mesaj açıktır: "Bizimle aynı fikirde olmayanlar sadece hata yapmıyorlar, onlar aynı zamanda bizi yok etmeye çalışan şeytanlardır." Bu kapsamda Jones gibi demagoglar takipçilerini dış dünyadan soyutlamak zorundadır. Bu ilk etapta medya örneği üzerinden görülür. Onlara karşı gelen herhangi bir yazı, örgüt mensuplarını yanlış kişiyi takip ettikleri hususunda bilinçlendirebilir. İşte bu nedenle demagog, takipçilerini basında çıkan farklı seslere inanmamaları için ikna etmek zorundadır. Bugün yine aynı şekilde bir lider çıkıp insanları toplu intihara sürükleyebilir. Değişen bir şey yok çünkü insan doğası inanmak ister. Bu nedenle herhangi bir demagog çıkıp bütün doğruyu kendisinin söylediğine dair bizleri ikna edebilir, bizim buna bütün kalbimizle inanmamız ihtimal dahilindedir.⁹

⁸ <https://www.news.com.au/world/north-america/how-i-survived-jonestown-massacre-of-918-dead-in-jungle/news-story/b97d0a33834708eacb6565f8beca5a7#.m2kdh>

⁹ <https://www.rollingstone.com/culture/culture-features/jonestown-jim-jones-lessons-terror-jungle-751924/>

Felaketten sonra Halkın Tapınağı örgütü lideri ve takipçileri hakkında ortaya atılan delilik ve beyin yıkama gibi yargılar gerçeği yansıtmamaktadır. Belki örgüt lideri çılgın olabilir fakat kesinlikle takipçileri çılgın değildi. Bu noktada ürkütücü olan, takipçilerinin inanılmaz şekilde gayet normal insanlar olmalarıdır.¹⁰

Jonestown bir hapisane değildi. Bir okulu vardı, çalışma grupları oluşturuluyordu, üyeler bulundukları yeri güzelleştirmek için çiçekler ekiyordu. Fakat buradan ayrılmak çok zordu. İzin verilmeden kimse dışarıyla bağlantı kuramazdı ve dışarıdan ziyaretçiler de hiç hoş karşılanmazdı.¹¹ Konuyla ilgili bazı raporlara göre felaketten önceki birkaç yılda örgüt mensuplarından zehir olduğu söylenen sıvıları içmeleri istenmeye başlamış ve bu durum bir ritüel haline getirilmişti. Bu nedenle örgüt lideri, böyle temel basit ritüellerin çoğunlukla inançtan daha önemli olduğunu ve davranışın inancı belirlediğini anlamış görünüyor.¹² Halkın Tapınağı örgütünün lideri ve mensuplarının siyasetle de yakından ilişkili olduğu biliniyor. Gerçekten de örgüt lideri Jim Jones'un siyasetçilerle kayda değer bir ilişkisi vardı.¹³

¹⁰ James, T. Richardson, 1980, "People's Temple and Jonestown: A Corrective Comparison and Critique", Journal for the Scientific Study of Religion, 19(3), s.240

¹¹ James, T. Richardson, a.g.m., s.246

¹² James, T. Richardson, a.g.m., s.251

¹³ James, T. Richardson, a.g.m., s.250

FETÖ

Halkın Tapınağı örgütüne benzer şekilde hem Türk halkının, hem de FETÖ'nün alt kademe mensuplarının önemli bir kısmı, bir gün (15 Temmuz 2016) asker kılığına bürünmüş örgüt militanlarının kendi vatandaşlarına ve kendi silah arkadaşlarına ölüm kusabileceği konusunda bilinçsizdi. Her ne kadar örgüt hakkında çok tehlikeli olduğu, terör suçunu işlediği, casusluk yaptığı, Emniyet Teşkilatı, Türk Silahlı Kuvvetleri ve Milli İstihbarat Teşkilatı gibi stratejik kurumlara sızdığı, mevcut stratejik kurumlardaki vatansever insanların örgütün kumpasları neticesinde görevlerinden uzaklaştırıldığı, örgütün hasımlarına karşı şantaj, tehdide başvurduğu şeklindeki haberler, araştırmalar yapılmış ve raporlar, kitaplar yazılmış olsa da bu tehlikeye karşı gelinmedi.

FETÖ lideri, takipçilerini olabildiğince dış dünyadan soyutlamaya çalıştı ve onları uyarabilecek örgüt hakkındaki karşı söylemlerde bulunan kişi ve grupları dinlememeye ikna etti. Hatta örgüt aleyhinde konuşanları şeytanlaştırarak örgüt mensuplarına dış çevreyi korkunç, örgüt içini ise oldukça korunaklı bir yer olarak sundu. Bu noktada Ömer Çaha'dan şu alıntı çok çarpıcıdır:¹⁴

“Örgütün yazıp çizen akademisyenleri bile gazeteyi bayiden aldıktan sonra Gülen mülakatının olduğu sayfayı koparıp, geriye kalanları okumadan çöpe attılar. Örgüt, üyelerini başka bilgi kaynaklarına kapatarak onları daha kolay endoktrine ettiği gibi, aynı zamanda dış dünyayı kendi üyeleri için tehlikeli ve korkulacak bir dünya haline de getirmektedir.”

¹⁴ Ömer Çaha, 2016, “Cemaatten Terör Örgütüne Gülen Hareketinin Anatomisi”, Liberal Düşünce, 21(83), s.99

15 Temmuz darbe girişimi sonrasında basında örgüt lideri ve mensupları hakkında deli ve zihinsel olarak sorunlu gibi yargılar görülmeye başlandı. Çünkü kimse normal insanların böylesine kanlı bir olaya başvuracağını, ülkesine ve milletine böylesine ağır bir şekilde ihanet edebileceğini hayal dahi edemiyordu. Fakat süreç içerisinde bu yargıların gerçeği yansıtmadığı, aslında FETÖ liderinin gayet bilinçli, sinsi olduğu ve takipçilerinin içerisinde onun atletini, tırnağını sapıkça saklayanlardan bazılarının dahi entelektüel açıdan bir ölçüde kendini geliştirmiş insanlar olduklarının görülmesi, yaşananların korkunçluğunu arttırdı.

FETÖ çıkış noktası itibariyle, perde önünde, okullarında, dershanelerinde dinini bilen ve uygulayan öğrenciler yetiştiriyor, fakir ailelerin çocuklarına fırsatlar tanıyor, uluslararası alanda Türklüğe ve İslam'a hizmet ediyor görünüyordu. Fakat süreç içerisinde örgütten kopanların cezalandırıldığı, mensuplarının toplumdan izole edilerek casus ve terörist olarak kullanıldığı anlaşıldı.

Örgüte bağlı televizyon kanallarında ve yayın organlarında darbenin sinyallerinin verildiği¹⁵ ve Rusya'nın Ankara Büyükelçisi Andrey Karlov suikastının bir televizyon dizisinde çok benzer şekilde canlandırıldığı biliniyor.¹⁶ Bu sayede örgüt, emellerini bir ritüel gibi mensuplarının bilinçaltına işlemeye çalışmaktadır. Son olarak FETÖ liderinin Halkların Tapınağı lideri Jones gibi kayda değer siyasi ilişkilerinin olduğu herkesçe bilinmektedir. Bu ilişkiler öyle bir boyuta ulaşmıştır ki görünürde basit bir dini cemaatin lideri olarak bilinen Fetullah Gülen, ulusal alanı da aşarak henüz 1998 yılında Vatikan'da Papa 2. Jean Paul ile görüşmüştür.

¹⁵ <https://www.timeturk.com/darbenin-sinyali-ilk-ne-zaman-verildi-iste-mit-uzmanlarinin-analizi/haber-231164>

¹⁶ <http://www.milliyet.com.tr/suikast-plani-feto-dizisinden-kurgulanmis-ankara-yerelhaber-3175920/>

¹⁷ <http://www.internethaber.com/papa-ve-fetonun-sir-gorusmesi-arsivden-cikti-1749906h.htm>

¹⁸ <https://zimbardo.socialpsychology.org/> ; <http://www.zimbardo.com/zimbardo.html>

¹⁹ <https://www.icsahome.com/articles/what-messages-behind-cults-zimbardo>

Kült Örgütlerin Düşündürdükleri

Ülkemizin geleceği açısından FETÖ meselesinden çıkarılabilecek dersler hayati önem taşıyor. Bu nedenle hâlihazırda FETÖ ile mücadele esnasında gördüğümüz yanlışlıklara odaklanıp karamsarlığa düşmek yerine, kült örgütler konusuna eğilmek gerekiyor. Kült örgütler kapsamında FETÖ değerlendirmelerinin açıkça gösterdiği üzere, bu konuda FETÖ'yü de aşan çeşitli araştırmaların yapılması, ileride muhtemel FETÖ benzeri yapılanmalara karşı sağlam bir temel olacaktır. Bu noktada Dr. Philip Zimbardo¹⁸ tarafından 1997'de yazılan "What Messages are Behind Today's Cults?"¹⁹ başlıklı makale incelenmekte ve ardından makalede sunulan teorik çerçevede FETÖ değerlendirilmektedir.

Zimbardo, uluslararası alanda bilim insanı, eğitimci, araştırmacı ve medyatik biri olarak tanınmaktadır ki saydığımız bu alanlarda birçok ödül kazanmıştır. 1968 yılından beri profesör olarak Stanford Üniversitesinde bulunmaktadır. Amerikan Psikologlar Birliği'nin (American Psychological Association) başkanlığı görevinde bulunmuştur. "*The Lucifer Effect: Understanding How Good People Turn Evil*" (2007)²⁰ başlıklı kitabı, New York Times'ın en çok satanları arasında yer almıştır. Bu kitap, "Şeytan Etkisi: Kötülüğün Psikolojisi" (2015)²¹ başlığı altında dilimize çevrilmiştir.

İncelediğimiz makalesinde Zimbardo, toplumsal nüfuz ve etki süreçleriyle kültler arasındaki ilişkiyi çözümlemek istemektedir. Örneğin ona göre;

"Herhangi bir zamanda, herhangi bir kült örgüt mensubu tarafından sen ve ben örgüt mensubu olabiliriz veya baştan çıkarılabiliriz. İnsan doğası üzerinde güç uygulamak amacıyla mevcut koşullar manipüle edildiğinde, 'normal, ortalama, zeki' bireylerin çoğu, değerlerine veya kişiliklerine aykırı olarak ahlaksız, yasadışı, irrasyonel, saldırgan ve kendi kendini yıkıcı eylemlerde bulunmaya yönlendirilebilir."

Makalede öncelikle kültler konusundaki klişelerden, basmakalıp düşüncelerden uzak durmamız gerektiği vurgulanıyor. Bu kapsamda ahlaki yargılar yerine araştırmaya şu iki soruyla başlanması gerektiği belirtiliyor:

1. Örgütte birçok insanı grubun mensubu yaparak ya da baştan çıkararak örgüte gönüllü bağlılığı sağlayan çekicilik nereden kaynaklanmaktadır?
2. Geleneksel toplum tarafından karşılanmayan fakat bu örgüt tarafından yerine getirilen ihtiyaçlar nelerdir?

²⁰ https://www.amazon.com/Lucifer-Effect-Understanding-Good-People/dp/0812974441/ref=as_li_ss_tl?ie=UTF8&qid=1524331105&sr=8-1&keywords=lucifer+effect&linkCode=sl1&tag=bet0f5-20&linkId=f6d401f9799b697a4224e3f153530719

²¹ https://www.dr.com.tr/Kitap/Seytan-Etkisi/Philip-G-Zimbardo/Egitim-Basvuru/Psikoloji-Bilimi/urunno=0000000640894?gclid=CjwKCAiAx4fhBRB6EiwA3cV4KhZUI0poU_m6tC1VdKdibF6a_OJxvH4h_k6fD_4AVHX4nBDMBO9OJxoCoQMqAvD_BwE

Bu sorular sayesinde oluşturulan alternatif analitik bir çerçeveye neticesinde ilgili aktörleri ayıplamak, kurbanları düşüncesizce suçlamak ve onları bizlerden farklı olarak tanımlamak yerine; bütün insanların davranışlarını şekillendiren güçleri araştırmakta ortak bir zemin sağlanacağı öne sürülüyor. Bu noktada şu bulgular çok önemlidir:

- Hiç kimse kült bir örgüte katılmaz. İnsanlar önemli ihtiyaçlarını karşılama vaadinde bulunan *ilgi çekici gruplara* katılırlar. Onlar aldatıcı, kusurlu, tehlikeli ya da toplumun temel değerlerine karşı gelmeye başladıklarında kült olurlar.
- Kült örgütler, eksik işlevleri yerine getirerek her toplumun varsayılan değerlerini temsil ederler. Aslında kült örgüt salgını, ilgili toplumun vatandaşlarını nerede ve nasıl kaybettiğini açıkça göstermektedir.
- Bir şeye yaslanmazsan yıkılırsın. Hızla değişen ve dönüşen kültürümüzde temel insani değerlerimiz zorlanıyor, çarpıtılıyor ve kayboluyor. Tıpkı senetlere kanıp kredi kontrolü yapmadığımız gibi, illüzyonlara da aldaniyoruz ve gerçek mi diye sorgulamıyoruz.

- Herhangi bir zamanda, herhangi bir kült örgüt mensubu tarafından sen ve ben örgüt mensubu olabiliriz veya baştan çıkarılabiliriz.
- Mensuplarını kazanma, endoktrine etme ve etkileme olarak kült örgütlerin yöntemleri egzotik bir zihin kontrol biçimi değildir.

Makalede ikinci olarak çekicilik konusu ele alınıyor. Kültleri bu kadar çekici yapanın ne olduğu sorgulanıyor ve şöyle bir durumu hayal etmemiz isteniyor:

Öyle bir grubun parçası olduğunuzu düşününüz ki bu grup size sıkı bir dostluk, şefkatli bir aile, katkılarınıza saygı, kimlik, selamet, güvenlik, basitlik ve planlanmış günlük bir program sunsun. Bununla birlikte yeni beceriler öğrenin, saygın bir konuma ulaşın, şahsi bir sezgi kazanın, kişiliğinizi ve zekânınızı geliştirin. Suç veya şiddet yok. Sağlıklı yaşam şekliniz herhangi bir rahatsızlık olmadığı anlamına geliyor. Hatta lideriniz hastalıkları iyileştirme ve gelecekte haber verme vaatlerinin yanı sıra, eğer gerçek bir *inanan* olursanız size ölümsüzlüğü vereceğini vaat ediyor.

Böyle bir *çekiciliğe* kimler kapılabilir? Yazara göre; eğer bu vaatler tanıdığımız, bildiğimiz bir ortamda ve özellikle yerine getirilmemiş, karşılanmamış ihtiyaçlarımız varsa ve güvendiğimiz biri tarafından yapılıyorsa bu sorunun cevabı *çoğumuzdur*.

Kült örgütlere mensup kazandırma çoğunlukla aileler, arkadaşlar, komşular, iş arkadaşları, öğretmenler ve eğitilmiş profesyonel şahıslar tarafından yapılmaktadır. Örgüte mensup kazandırma işlemi sokak ya da havaalanı gibi açık yerler yerine; okulda, evde, kahvehanelerde, iş yerinde, sporda, konferanslarda, ibadet yerlerinde, akşam yemeklerinde ve ücretsiz kişisel gelişim atölyelerinde yapılmaktadır. *Cennetin Kapısı (The Heaven's Gate)* adlı kült örgüt, bu konuda internetin de aktif olarak kullanıldığını göstermiştir.

Çalışmada üçüncü olarak *değişen* toplum konusu ele alınmıştır. Günümüzde hızlı bir değişim ortamında, bir kült örgüt lideri neyin düşünülmesi, hissedilmesi ve nasıl davranılması konusunda basit talimatlarla sağlam bir duruş gösterir ve şöyle der: "*Beni takip et, ruh sağlığına, güvenliğe ve kurtuluşa giden yolu biliyorum.*" Değişimin bilinmezliklerinden, sancılarından kaçmak isteyenler için bu sözler, gayet çekici bir vaat oluşturmaktadır.

Yazar, makalenin son bölümünde kült örgütler hakkındaki çözümün ne olabileceğine dair fikirlerini sunuyor. Zimbardo'ya göre çözüm gayet basit: Bütün yapmamız gereken, mükemmel bir kült oluşturmak. Aldatma, çarpıtma ve tahrip etme potansiyeli olmadan, bu kült örgütlerin vaat ettiklerinin çoğunu toplumumuzun yerine getirmesi gerekiyor. Bu sayede kült örgütler mensuplarını kaybederken, toplumlar vatandaşlarını geri kazanacaktır.

FETÖ'nün Örgütsel Çekiciliği

İnsanlarımız neden FETÖ'yü tercih etti? Ya da FETÖ, mensuplarını nasıl baştan çıkardı? Bu soruya verilecek cevaplar FETÖ'nün örgütsel çekiciliğini ortaya koyacaktır. Fakat örgütün çekiciliği; iş bulmadan eş edindirmeye, manevi ihtiyaçların karşılanmasından maddi yardımlara kadar çok geniş bir alanı kapsamaktadır. Bu çerçevede kimi mensupları örgütü sadece bir bilgi kaynağı (örneğin ev sohbetlerindeki dini bilgiler) olarak görür; kimi mensupları örgüte sadece çıkar amacıyla yaklaşır (örneğin memur olabilmek, yüksek makamlara erişebilmek) ve kimi mensupları da örgüte yüksek seviyede karşılıksız bağlanır, geri kazanılmaları imkânsızdır, her koşulda örgütün ve liderin emri altındadırlar. Yani örgütün çekiciliği konusunda karşımıza çıkan bu geniş alanda en az üç tür örgüt mensubu (seyirci, müşteri, kült) ile karşılaşırız. Bu durum örgütün çekiciliği konusunda derinlemesine araştırmalara olan ihtiyacı vurguluyor. Bu raporda ise örgütsel çekicilik konusunu örneklendirmek amacıyla askeri liselere sızdırılan öğrencilerin FETÖ tarafından nasıl baştan çıkarıldığına kısaca bakılabilir.

Askeri liselere sızacak öğrenciler henüz 12, 13'lü yaşlarda sıcak yüz, aşırı ilgi, sevecenlik, değer verme, koruyucu kollayıcı bir tutum içerisinde örgüte kazandırılmaya başlanır. Özellikle maddi durumu zayıf ailelerin zeki, istikbali parlak çocukları keşfedilir. Bu çocuklara sürekli "Türk Silahlı Kuvvetleri (TSK) dinsizlerin elinde" argümanı sunulur. Bu sayede dinsiz orduyla savaş ve onu kurtar sözde misyonu bu çocuklara kazandırılır. Eğitilmiş profesyonel şahıslar olarak örgütün görevlendirdiği abiler, ablalar henüz gelişim çağında olan bu çocukları örgüte kazandırmak için yoğun bir ilgi alaka gösterirler. Aralarında kurulan abi/abla ilişkisi, bu süreçte neredeyse anne/baba ilişkisinin yerini alır. Onları anlayan, koruyan; onların iyiliği için her şeyi yapan, geleceklerini planlayan, korkularını azaltan, sevinçlerini paylaşan bu hoş sohbet profesyonel şahıslar, bu çocuklara oldukça çekici gelir. Bununla birlikte gelişen dini hassasiyetler kullanılarak bu çocuklar, askeri liselere büyük bir motivasyonla gönderilir. Gizli olarak nasıl abdest alacakları, ima ile nasıl namaz kılacakları öğretilir. İslam'ın fatihleri konumunda olduklarına inandırılırlar. Aileler açısından ise ücretsiz ders çalıştırma, ücretsiz kamplar, dini eğitimler gibi durumlar çekici gelir.

Sunduğumuz örnekte örgütün çekiciliği maddi olanaklar, gelişim çağının verdiği çalkantılı dönemlerdeki manevi destekler, dini misyonlar ve saygınlık gibi güzel gelecek vaatleri olarak özetlenebilir. Kısaca belirtilen bu noktaların anlaşılması, FETÖ benzeri diğer yapılanmaların tekrardan bu tür çekici hususları kullanarak örgütlenmelerinin önüne geçmekte çok önemlidir. Örneğin TSK dinsizdir argümanına karşı argümanlar topluma dikkatlice anlatılmaz ise yarın başka bir örgüt, yine, aynı argümanı kullanarak askeri okullara öğrenci sızdırmaya devam edecektir; aynı misyonla hareket eden bu öğrenciler, geleceğin generalleri olacak ve ülkenin güvenliğine, yine, tehdit arz edeceklerdir. Hiç kuşkusuz, eğitimde fırsat eşitliği sağlanmaz ise fakir ailelerin zeki çocukları bu tür yapılanmalar için iştah kaynağı olmaya; aileler kült örgütlere katılım konusunda bilinçlendirilmezse, gelişim çağındaki birçok çocuğumuz bu örgütlerin cazibesine kapılmaya; dini konularda gerçekler yerine hurafelerin yerleşmesine, yayılmasına göz yumulursa, bunu diğer kült örgütler kendi menfaatleri için kullanmaya devam edecektir.

Bu noktada makalesini incelediğimiz Zimbardo, kült örgütlerin sunduğu maddi, manevi çekici hususların toplum tarafından sağlanmasıyla sorunun büyük oranda azalacağını öne sürüyor. Ona göre çözüm; aldatmalara, çarpıtmalara, tahriplere mahal vermeden mükemmel tek bir toplumsal kült oluşturmaktır. Fakat kendi toplumumuz bu tür çekici konuların ne kadarını karşılayabilir? Bu konudaki toplumsal bilinç düzeyi nasıl arttırılabilir? Örneğin toplum olarak ülkemizdeki üniversite öğrencilerinin barınma ihtiyaçları sorununu çözebilir miyiz? Bu sayede şehir değiştiren, ailesinden ilk kez uzakta kalan gençlerimizi FETÖ ve benzeri kült örgütlerin üsleri sayılan evlerden, yurtlardan koruyabilir miyiz? Bu hususta devletin yönlendirici olması gerektiği açıktır. Fakat kapatılan FETÖ yurtlarının tartışmasız tümünün Gençlik ve Spor Bakanlığı'na bağlı Yüksek Öğrenim Kredi ve Yurtlar Kurumu (KYK) yerine, farklı ideolojik amaçları olduğu bilinen dernek ve vakıflara da devredilmesi, daha en baştan işimizin çok zor olduğunu hatırlatmaktadır.

FETÖ'nün Doğru Tanımlanmasının Önemi

FETÖ; işlev açısından casusluk ve terör örgütü olmasının yanı sıra, nitelik açısından kült en genel çerçevede tehlikeli bir kült örgüt olarak değerlendirilmelidir.

Fakat kült kavramı, zamana ve vakaya göre değişiklik göstermektedir. Bu noktadan hareketle, ilerideki çalışmaların sağlam bir temel üzerine inşa edilebilmesi amacıyla FETÖ meselesi bağlamında güncel bir kült tanımı ortaya koyabilmek; örgütün esasları, ideolojisi, motivasyonu, misyonu, yöntemleri ve dinamiklerini anlayabilmek açısından büyük önem arz etmektedir. Bunu yapabilmek için güncel kült literatüründeki mevcut tanımlamaların ve genel itibarıyla terminolojinin FETÖ vakasıyla ne ölçüde uyumunun tespiti ve bu vakanın mevcut kült tanımlarının sınırları dışında kalan yönlerinin ortaya koyulması gerekiyor. Kült örgütler bağlamında FETÖ'ye ilişkin yeni bir tanımlama gerekliliğinin önemini belirtmekle birlikte, bu yeni tanımlamanın daha geniş bir çalışmada sunulması gerektiği de bir gerçektir. Kamuoyuna yansıyan bazı rapor ve değerlendirmeler, bu çalışmanın vurguladığı teorik alt yapı ihtiyacının çarpıcı bir örneği olmaktadır. Çünkü pek çok çalışma daha baştan FETÖ'yle alakalı en kritik soruya cevap verememektedir: FETÖ'nün nihai amacı nedir? Bu soruya bir yanıt bulmak için öncelikle diğer bir sorunun yanıtını aramakta yarar var:

FETÖ'yü Farklı Kılan Nedir?

FETÖ'yü diğer kült örgütlerden ayıran özelliklerinin en başında; casusluk ve terör faaliyetlerinin örgütün yapısını ve davranış biçimini kuruluşundan itibaren etkilemiş ve şekillendirmiş olması gelmektedir. Bu yüzden de mevcut kült tanımlarının bu vakayı ele almada yeterli kalmadığı noktaları, buradan başlatmak doğru olacaktır.

FETÖ'yü diğer kült örgütlerden ayıran bu en önemli özelliğini anlamak için öncelikle pek çoğunun şu veya bu sebeplerle bir türlü sormadığı -ya da sormadığı- en temel sorunun cevabını vermeliyiz: FETÖ'nün amacı nedir? Bu sorunun yanıtı, örgütün eylem ve hareketlerinin kamuoyu nezdinde açığa çıkmış olması sebebiyle aslında büyük ölçüde nettir. Örgütün ontolojik amacı ve süreç içerisindeki motivasyonu açısından bakıldığında açıkça görülmektedir ki, ana hedef; Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin esasları olan kuruluş ilkelerinin ortadan kaldırılıp örgütün sapkın sosyolojik ve çarpık bir şekilde dinsel temellere oturttuğu ideolojisinin tesis edilmesi amacıyla devletin temel kurumlarının ele geçirilmesi, tahrip edilmesi veya ortadan kaldırılmasıdır. Diğer bir ifadeyle FETÖ'nün asıl hedefi; somut manada hükümet değil, Türk devletinin kuruluş esaslarının tümünden yok edilerek Fetullah Gülen diktatörlüğünde İslâm adı altında İslâm'a mugayir bir sözde mehdilik düzeninin tesis edilmesidir. Nihai hedef Sünnî görünerek, Osmanlıdan beri süregelen ve Cumhuriyetin kurucu iradesinin de devam ettirdiği geleneği bozarak; 12 Eylül darbesiyle birlikte kültleşmiş, dinde deformist; hem ılımlı, hem de radikal selefi ahirin (selefçi-

deformist) örgütlere zemin hazırlamayı amaçlamıştır. Hanefi- Maturidi çizgiyi, ehli-sünnet ana caddesini yozlaştırarak, deforme ederek İslâm' a darbe indirmiş ve ihanet etmiştir. Yani asıl amaç hem Türk Devletini yıkmak, hem de İslâm'a zarar vermektir.

Türkiye bağlamında FETÖ'nün amacının bu şekilde ortaya konması yine de örgütün nihai amacını küresel bağlamda açıklamada yeterli değildir. Çünkü terörist başı Fetullah GÜLEN, kaleme aldığı eserlerinde kendisini "kâinat imamı" iddiasıyla öne sürmekte, bu durum örgütün yurtdışı faaliyetleriyle birlikte değerlendirildiğinde, FETÖ'nün küresel bir ayağının da olduğunu bize göstermektedir. Bu bağlamda muhtemelen Sünni toplumların liderliğine soyunmayı hedefleyen Fetullah GÜLEN, ilginçtir ki düşman olarak Müslüman toplumlara acı çektiren devletler değil kurucu ilkeleriyle birlikte Türkiye Cumhuriyeti'ni hedef tahtasına koymuştur. Ayrıca örgütün yapmış olduğu kumpas ve cinayetlerde hedef alınanların bir bölümü ve yine örgütün kendi içindeki söylem ve motivasyonlarına bakıldığında, Alevi inancına mensup insanların da özellikle hedef alınmış olduğu ortadadır. Bu iki husus birlikte değerlendirildiğinde, FETÖ'yü farklı bir yere koyan bir özelliği de hedef olarak "uzak düşman" yerine "yakın düşmanı" belirleme yaklaşımıdır; bu durum ayrıca bir diğer terör örgütü olan IŞİD'de de bariz bir şekilde görülmektedir. Bilindiği üzere "mehdi, mesih" gibi kavramlar kuruluş, üye kazanma ve motivasyon için öne çıkarılmaları açısından kült örgütlerin ortak özellikleri arasındadır. Kurucu lider; kendi kendini atamış, dogmatik, mesihlik veya mehdilik iddiasında, sorgulanamaz ve karizmatik bir kişidir. Bu hususların atlanması halinde, örgütün faaliyetleri ve yöntemlerine yönelik yapılacak tespitler havanda dövülen sudan farksız olacaktır.

Gizliliğe azami riayet ve takiye, pek çok kült örgütte görülebilecek ortak bir husustur. Öte yandan örgütün kullandığı yöntemlerdeki bazı noktalar, literatürdeki mevcut kült tanımlarının sınırları dışına taşmaktadır. Tam da burada sorulacak soru, FETÖ'nün amacına giden yolda hangi vasıta ve kaynakları mobilize ettiği. Diğer kült örgütlerden farklı bir şekilde örgüt, Türkiye Cumhuriyeti'ne karşı vermiş olduğu - ve halen vermekte olduğu - gayrimeşru mücadelede yine devletin imkânlarını kullanma yoluna gitmiştir. Yani hem kamu kurumlarına sızdırdığı militanlarının operasyonel ve istihbarî faaliyetlerini, hem de kamusal kaynak ve vasıtaları bu mücadelede kullanmış; diğer bir deyişle devleti devletin silahıyla vurmuştur. Örgütün bugüne kadarki tüm terör ve casusluk faaliyetleriyle birlikte, 15 Temmuz FETÖ darbe girişimi de bu bağlamda değerlendirilmelidir.

Yine aynı örgüt; düşman gördüğü devlet aygıtına, resmi veya sivil bilumum tüzel ve özel kişiliklere, hatta kendi içine yönelik de istihbarat ve karşı istihbarat faaliyetleri yürütmüştür. Örgüt bu yolda yalnızca Türkiye Cumhuriyeti'nin kurumlarını kaynak ve vasıta olarak kullanmakla kalmayıp, muhtemelen yabancı istihbarat örgütleri ve devletlerle de işbirliğine giderek bunlardan akıl, destek ve emir almıştır. Bu yönüyle FETÖ'nün işlev açısından asimetric bir casusluk örgütü olduğunu söylemek de mümkündür. Onlarca yıllık süreç içerisinde örgüt tarafından yürütülmüş olan kumpas, iftira, şantaj ve tehdit gibi faaliyetleri bu bağlamda değerlendirmek mümkündür. Ayrıca örgütün yurtdışı

resmî bağlantıları, kurmuş olduğu “okullar” ve düzenlediği etkinlikler gibi bilumum dış bağlantıları; örgütün küresel boyutta da bir aktör olmayı hedeflemesi, bu savı destekler niteliktedir.

FETÖ, üye kazanma safhasında oldukça bilimsel ve oldukça karmaşık yolları kullanmıştır. Kendisine dâhil edeceği yeni üyeleri, en etkin görevlerde kullanabilmek adına Enneagram gibi kişilik profili belirleme yöntemlerini kullanmıştır. Bu açıdan FETÖ’nün kendi içindeki insan kaynaklarını yönetme bağlamında da çoğu istihbarat örgütüne taş çıkaracak bir yapısı olduğu ortadadır.

Bu düşünceler çerçevesinde FETÖ’yü bilindik diğer kült örgütlerden ayıran temel hususlar; casusluk, terör, devlet kurumlarını ele geçirme ve kendisiyle mücadele edebilecek kadroların tasfiyesi olarak sıralanabilir. Kült örgütlerin terör örgütlerine evrilmesi yeni bir durum değildir; fakat FETÖ örneği kült-terör-casusluk üçgeninde yeni bütüncül teorilere olan ihtiyacı ortaya çıkarmaktadır.

Yanlış FETÖ Değerlendirmeleri

Kamuoyuna yansıyan pek çok rapor ve değerlendirme; derlediği ampirik veriler açısından başarılı olabilirken, örgüte ilişkin değerlendirmelerde büyük yapısal sorunlar ve eksiklikler içermektedir. Birçok değerlendirmede ortak olan *"FETÖ'nün nihai amacı kamu kurumlarına sızma"* benzeri ifadeler çok büyük bir yanlışlık içermektedir. FETÖ'nün kamu kurumlarına sızmış olduğu bir gerçektir, fakat bu durum örgütün başlıca amacı değil, ana amacını gerçekleştirmek için kullandığı temel bir vasıta, yöntemdir. Bu tarz söylemlerle karşılaştığında insan kendisine *"FETÖ'nün nihai amacı kamu kurumlarına sızmaksa, herhalde bu eyleminin de bir amacının olması lazım gelir. Yoksa FETÖ'nün nihai amacı devletin tüm kurumlarına sızıp mensuplarını memur yaparak onların iş ve maaş kaygısını gidermekten mi ibaretti? FETÖ bir iş bulma kurumu mu, yoksa gerçek bir amacı olan bir terör örgütü mü?"* diye sormadan edemiyor. FETÖ'nün nihai amacının ne olduğunu yukarıda belirtmiştim. Öte yandan FETÖ'nün *"küresel bir amacı vardır"* ifadesi de bize net bir şey söylememektedir. Çünkü örgütün ülkelere nasıl bir yön vereceği ve ne istikamete götüreceği yine örgütün nihai amacı ile ilgilidir. Fakat bunun ısrarla ve inatla bu şekilde ortaya konması iki ihtimal doğurmaktadır: ya bu konuyla ilgili çalışmalar yürütenler çok büyük ve ciddi bir "teorik altyapı eksikliği" yaşamaktadır ya da bu durum, o veya bu saiklerle bilinçli bir tercih olarak ortaya konmaktadır.

Ayrıca örgütün 2012/2013 tarihinden önce zararlı bir örgüt olmadığı ya da emellerini ve yöntemlerini gizli tuttuğuna yönelik söylemler gerçeklikten oldukça uzaktır. Kökeni itibarıyla FETÖ, Nurculuk damarından beslenmiştir. Said Nursi ve Nurculuk hareketi hakkında, öncelikle Türkiye'nin en yüksek dini makamı olan Diyanet İşleri Başkanlığı'nın dini yönden aykırı ve milli açıdan da zararlı bulunduğu dair Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları tarafından *"Nurculuk Hakkında"* başlıklı 24 sayfalık bir broşür-kitapçık yayınlanmıştır²². Çünkü basına yansıyan haberlerde Ağustos 2004 Milli Güvenlik Kurulu toplantısında *"Türkiye'deki Nurculuk Faaliyetleri ve Fethullah Gülen konusu gündeme gelmiş, yurt içi ve yurt dışı faaliyetlerine karşı bir eylem planı hazırlanması uygun görülmüş"*²³ kararı alındığı ifade edilmektedir. Dolayısıyla en azından 2004 yılından itibaren FETÖ'nün devlet kurumlarına sızmasının bilindiği ortadadır ve bu durum "gizli ikame" şeklinde açıklanmaktan oldukça uzaktır.

Bunun yanı sıra pek çok çalışmada darbe girişimine karşı gazi veya şehit olmak pahasına direnen asker, polis, istihbaratçı güvenlik birimleriyle birlikte bilumum devlet görevlilerine yer verilmemektedir. Bu eksiklik; FETÖ'nün hedef aldığı kritik kurumlarda görevli olup FETÖ tehdidinin farkına zamanında varabilmiş ve 15 Temmuz FETÖ darbe girişiminin başarısız olması için canı pahasına mücadele etmiş kamu görevlilerinin çaba ve fedakârlıklarının görmezden geldiği anlamının çıkarılmasına yol açabilir.

²² Zekeriya Beyaz, Said Nursi ve Nurculuk, 1. Baskı, Sancak Yayınları, İstanbul, 2011.

²³ <https://odatv.com/guleni-bitirme-planı-2004-mgkda-alindi-281131200.html>

Bu çalışmada ye alan tespit ve eleştiriler FETÖ ile mücadelenin doğru ve etkin bir düzlemde sürdürülmesi çaba ve arzusundan ibaret olarak değerlendirilmelidir. Daha uzun yıllar sürdürülecek bu mücadelenin henüz en baştan böylesi temel hususlarda büyük sorunlar ihtiva ediyor olması, ileride bu temel üzerine inşa edilecek olan binanın çok kolay yıkılmasına yol açabilir.

FETÖ'nün Algı Yönetimi Hileleri

Örgütün doğru tanımlanmasının önemiyle birlikte FETÖ'nün uyguladığı algı yönetimine karşı da büyük bir bilinç/farkındalık sağlamak gerekiyor. Çünkü FETÖ, algı yönetimi alanında profesyonel bir örgüt olarak karşımıza çıkıyor.

Bu kapsamda örgütün uyguladığı birçok *propaganda* ve *psikolojik savaş* örneği neredeyse her gün karşımıza çıkmakta. Bu algı yönetimi örnekleri sosyal medyadaki basit dezenformasyonlardan ibaret olabildiği gibi, insanlığın sahip olduğu en kutsal değerlerin bu uğurda kullanılmasına kadar varabiliyor. Bu raporda örgütün annelik ve şehitlik makamı üzerinden nasıl bir algı yönetimi yaptığı, *Fetullahçı Anneler* (örgüt ablaları) ve *Yaşayan Şehitler* (örgüte bağlı eski askeri öğrenciler) örnek olayları üzerinden gösterilmektedir.

Algı Yönetimi

Günümüzde bilginin manipülasyonu ve toplum mühendisliği uygulamaları neticesinde dünyanın farklı yerlerinde geniş çaplı yankılar ortaya çıkıyor; bu doğrultuda uluslararası ilişkilerin, hükümet yapılarının, siyasi ve etnik bağlamların, iktisadi ve mülki ilişkilerin görünümü ve dinamikleri değişiyor. Artık kamuoyunun iletişim yönetimi, propaganda ve kitle iletişim araçları ile şekillendirilmesi ve toplum mühendisliği uygulamaları, tanklardan veya roketlerden daha yıkıcı/öldürücü silahlar olarak görülüyor.²⁴

Prof. Dr. Ümit ÖZDAĞ'ın "Algı Yönetimi: Propaganda, Psikolojik Savaş, Örtülü Operasyon ve Enformasyon Savaşı" (2014) başlıklı kitabı,²⁵ bu konuyla ilgili çok önemli bilgiler içeriyor. Kitapta algı yönetimi; reklamcılığı, imaj çalışmasını veya siyasal propagandayı da aşan kapsamlı bilimsel bir faaliyet alanı olarak ele alınıyor. Özdağ'a göre;

"Algı yönetimi, bisiklete binmek veya satranç oynamak gibidir. Kurallarını bilmek sizi algı yönetimini iyi yapabilmeye sevk etmez. Algı yönetiminde ancak uygulamalı olarak çalışırsanız ustalaşırsınız. Ancak kuralları bildiğiniz zaman size veya içinde bulunduğunuz topluma yönelik bir algı yönetimi yapıldığı zaman hemen algı yönetimini ve onun araçlarının hangisinin kullanıldığını tespit edebilirsiniz. Yaşadığımız çağda bu hiç küçümsenmemesi gereken bir husustur."

FETÖ'nün algı yönetimi konusunda seçtiğimiz iki örneğini (Fetullahçı Anneler ve Yaşayan Şehitler) açıklamadan önce, yukarıda belirtildiği üzere konu hakkında birtakım temel bilgilere sahip olmamız gerekiyor.

²⁴ Miroslav Mitrovic, "Genesis of Propaganda As a Strategic Means of Hybrid Warfare Concept", Vojno Delo, 2018, s. 34.

²⁵ Ümit Özdağ, Algı Yönetimi: Propaganda, Psikolojik Savaş, Örtülü Operasyon ve Enformasyon Savaşı, 7. Baskı, Kripto, Ankara, 2017.

Algı Yönetimi: Hedef toplum, grup veya kişinin duygu, akıl yürütme, karar alma ve eylemlerini belirlemek/etkilemek amacı ile yapılan enformasyon eylemleridir. Bu tür eylemler, psikolojik savaş ve harekât süreçleri ile yakından ilişkilidir fakat onlardan daha kapsamlıdır. Algı yönetimi sürecinde kullanılan araçlar şu şekilde sıralanabilir: Psikolojik savaş, çarpıtma/manipülasyon, haber/bilgi üretme, hile yapma, toplum mühendisliği, suçlama, komplo teorileri, karalama, taciz, reklam, sansür ve aldatma.

Propaganda: Propaganda insanın akli yerine ruhunu hedef alan bir faaliyettir ve propagandanın hedefindeki insan, kitle içindeki manipüle edilmesi daha kolay olan insandır. En genel çerçevede propaganda mevcut görüş, tutum, eylem ve davranışları etkileyen, manipüle eden, kontrol eden, destekleyen, değiştiren, teşvik eden ya da koruyan bir sanat olarak değerlendirilebilir.²⁶

Psikolojik Savaş: Bir milleti ve milletin içinden çıkardığı orduyu yenmek için psikolojik savaş kaçınılmaz bir gerekliliktir. Bu yöntem artık sadece devletlerarasında değil, iç siyasette rakip partiler/liderler arasında dahi kullanılmaktadır. Bu tür bir savaşın hedefi, düşmanın iradesini zayıflatmak, moral gücünü kırmak, gücünün verimliliğini azaltmak, düşman saflarında şüphe, memnuniyetsizlik ve karışıklık yaratmaktır. Bu savaşta bombaların hedefleri, askeri tesisler, köprüler, fabrikalar değil; bir milleti ayakta tutan temel manevi değerler ve özgüvenidir. Bir milletin özgüveni ağır bir yara alır veya yıkılır ise psikolojik savaş başarıya ulaşmış demektir.

Mağduriyet Psikolojisi: Mağduriyet psikolojisi, psikolojik savaşın çok önemli bir ayağını oluşturur. Örneğin PKK'nın sürdürdüğü psikolojik savaşın çok önemli bir ayağı, şüphesiz, etnik çatışma/ayrışma zeminini beslemek adına yapılan mağduriyet psikolojisini oluşturmaktır.

Yazının devamında örnek olarak aldığımız "Fetullahçı Anneler ve Yaşayan Şehitler" olayları bu kavramlar çerçevesinde anlamlandırılabilir.

Fetullahçı Anneler

Darbe girişimi sonrası yapılan araştırmalar neticesinde, örgüt mensubu kadınlara yönelik soruşturmalara başlandı. Bu kadınlar, tıpkı örgüt abileri/örgüt mensubu erkek yöneticiler gibi *örgüt ablaları* olarak birçok örgütsel faaliyette bulunuyordu. Fakat süreç içerisinde çok garip gelişmeler yaşandı. Gözaltına alınan örgüt ablalarının/örgüt mensubu kadın yöneticilerin birçoğunun *hamile* olduğu ortaya çıktı. Hatta yapılan bir operasyon neticesinde yakalanan 11 örgüt mensubu kadının 11'inin de hamile olması, bu garipliği fazlasıyla arttırdı.²⁷ Bu durum, hayatın doğal akışına aykırıydı. Araştırmalar neticesinde örgüt lideri F. Gülen tarafından örgüt mensuplarına "*çocuk yapın*" mesajı verildiği öğrenildi.²⁸

²⁵ Miroslav Mitrovic, a.g.m., s. 40.

²⁶ <https://www.aksam.com.tr/murat-kelkitlioglu/yazarlar/11-abla-da-hamile-cikti-c2/haber-553133>

²⁷ <http://www.haber7.com/guncel/haber/2403819-fetoden-hamile-kalin-emri>

Bu garip gelişmeler neticesinde mensuplarının yatak hayatına kadar karışan bir kültür örgüt ile karşılaşıldı. Hatta *izdivaç* sorumlusu olarak bilinen örgüt mensubu bir kadının bu yöntemi evli değilken dahi kullanarak hamile kaldığı öğrenildi.²⁹ Bununla birlikte eşi 2 yıldır FETÖ firarisi olan bir örgüt mensubu kadının da hamile kalması üzerine mahkeme başkanı konuyu sanığa sordu. Örgüt mensubu kadının verdiği cevap şu şekilde: "*Bebeğin babası eşim, bir gece ansızın geldi.*"³⁰

Örgütün neden böyle bir taktiğe başvurduğu meselesi konumuz açısından çok önemlidir. Bu taktiğin görünen/açık iki temel nedeni şu şekildedir:

1. Kadınların hamile kalmalarını sağlayarak onları soruşturmalardan kaçırmak ve bu sayede, örgüt faaliyetlerini kadınlar üzerinden devam ettirmek.
2. Ulusal ve uluslararası alanda *elleri kelepçeli, mahpus hamile kadın* görüntüleri ile mağduriyet psikolojisi yaratmak.

Mağduriyet psikolojisi kapsamında dış basında, bilimsel makalelerde ve birtakım sosyal medya hesaplarında *Fetullahçı Anneler* konusunun nasıl işlendiğini bakarsak şu şekilde örneklerle sıklıkla karşılaşıyoruz:

- "*The Turkey Purge*" isimli bir internet haber sitesi üzerinden Fetullahçı Anneler konusunun sıklıkla işlendiği görülüyor. Bu site ülkemizde yasaklanmış. Baskıcı bir rejime maruz kalan Türk halkının sesi olmak için çalışan genç gazetecilerin yönettiği bir site olarak tanıtılıyor. *Purge* dilimizde; aklamak, temizlemek, temize çıkarmak, kusmak, bağırsaklarını boşaltmak anlamlarına geliyor. Türkiye Adalet Bakanlığı verilerine ve The Turkey Purge raporlarına göre, Türkiye'deki cezaevlerinde 2.250'den fazla anne bulunuyor. Bunların arasında 520'si altı yaşından küçük çocuklarını cezaevinde büyütüyor. Bu sitenin reklamını yapan ve Fetullahçı Anneler konusunu gündeme taşıyan sitenin attığı haber başlığı ise şu şekilde: "*Doğum Yaptıktan Sonra Tutuklandı: Söylentilere Göre Türkiye'de Darbe Sonrası Kısıtlamalar Doğum Servislerini Hedef Aldı*". Türkiye'de doğum yaptıktan sonra tutuklanan kadınların çoğunun öğretmen olduğu belirtiliyor.³¹
- 2018 Haziran ayında ABD'de yayımlanan bir makalede, 2017 yılında tutuklandığı belirtilen 50.504 kişi arasında akademisyenlerin, gazetecilerin, doktorların, hamile kadınların, emniyet personellerinin, öğretmenlerin, askerlerin, hâkimlerin, avukatların ve ev hanımlarının olduğu belirtiliyor. Makalede FETÖ'den hizmet hareketi olarak bahsediliyor.³²
- Örnek bir Türkçe tweet mesajı: "*BÜYÜK REZALET...! Kahramanmaraş'ta Eşleri tutuklu ev hanımlarının birbiriyle yardımlaşarak geçimlerini sağladığını tes(p)it eden emniyet, 11 Ev hanımını gözaltına aldı. Ne yapsınlar? Ağaç kökü mü yesinler? Her şeye rağmen hayatta kalmaya, yaşamaya çalışıyor insanlar.*"³³

²⁹ <http://www.milliyet.com.tr/tutuklanmamak-icin-hamile-kalmis-gundem-2604496/>

³⁰ <https://www.ensonhaber.com/feto-davasindan-tahliye-olmak-icin-hamile-kaldi.html>

³¹ <https://www.albawaba.com/loop/arrested-after-giving-birth-turkeys-post-coup-crackdown-reportedly-hits-maternity-wards-1004186>

³² <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1183849.pdf>

³³ <https://twitter.com/anlamiyorssun/status/1089941445610520577>

- Örnek bir yabancı tweet mesajı: “*Türk mahkemeleri tarafından Gülen hareketinin üyeleri oldukları ileri sürülerek tutuklanan hamile kadınların hapis cezası, Türkiye’de Erdoğan yönetimi altında henüz doğmamış bebeklere uygulanan hukuksuzluklardır.*”³⁴

Bunlarla birlikte görünmeyen/kapalı bir neden olarak da örgütün toplumumuz açısından kutsal bir değer olan anneliğe (*Cennet annelerin ayakları altındadır!*) saldırdığı anlaşıyor. Esasında FETÖ, toplumumuz açısından kutsal sayılan bütün değerlerimize saldırmıştır. Bu kutsal değerler içerisinde ilk akla gelenleri; din, askerlik, milliyetçilik ve vatan sevgisi, bayrak, üniforma, silah arkadaşlığı, şehitlik ve annelik olarak sıralayabiliriz.

Bu değerlerimiz üzerinde detaylıca düşünersek, FETÖ’nün bunları nasıl çarpıttığını, karaladığını ve kirlettiğini daha rahat görmekteyiz. Aslında bu durum, ülkemize karşı yürütülen bir algı yönetiminin çok önemli fakat fazla açık olmayan stratejik bir noktasını oluşturmaktadır. Çünkü kutsal değerlerini kaybeden bir toplumu, silahla/tankla işgal edip esir etme ihtiyacı duymazsınız; *değersizleşen bir toplum* zaten FETÖ gibi bir kült örgüt liderinin iki dudağı arasında, küresel güç merkezlerinin menfaatleri doğrultusunda rahatça yönlendirilebilir.

Yaşayan “Şehitler”

Darbe girişimi sonrası askeri okulların hepsi kapatıldı. Bu okullarda okuyan yaklaşık 17 bin askeri öğrencinin ilişkisi kesildi. Yapılan araştırmalar neticesinde özellikle 2012 yılı ve sonrasında yüzde 90’ı aşan oranda Fetullahçıların bu okullara sızdığı öğrenildi ve resmi ağızlardan böyle bir oran dile getirildi. Bu durum, soru çalma grafikleriyle de desteklendi. Bu yönde birçok örgüt mensubu askeri öğrencinin beyanı, itirafları oldu. Özellikle 2006-2014 yılları arasında yaklaşık dört bin askeri öğrenci, askeri okullardan *Fetullahçı sözde subaylar* tarafından zorla ayrılmaya sevk edildi. Sekiz yılda böylesi büyük bir sayıda, askeri okullarda yaşanan “ayrılma, atılma” olayları daha öncesinde, cumhuriyet tarihi boyunca görülmemiştir, ilktir. Boş kalan yerlerin ise, özellikle 2008 yılı itibarıyla, yığınlar halinde, çoğunlukla örgüt mensubu askeri öğrenciler tarafından doldurulduğu biliniyor.³⁵

Darbe girişimi sonrası FETÖ mensubu olma şüphesiyle, *toptancı bir yaklaşımla* bu askeri öğrencilerin hepsinin ilişkisi kesildi. Fakat devletimiz ara dönemde olan Harp Okulu öğrencilerini kaliteli üniversitelerimizde olmak üzere, birçok bölüme sınavsız yerleşme hakkı tanıdı ya da sadece kendi aralarında sıralanacakları bir sınava tabi tutarak ülkenin en iyi üniversitelerinden başlamak üzere çeşitli eğitim kurumlarına girme hakkı tanıdı. Ülkemizin en iyi üniversitelerine sınavsız yerleşen, hiçbir maddi tazminat ödemeyen bu öğrencilerin durumu, 2006-2014 arası ayrılmak zorunda kalan öğrencilerle kıyaslandığında aradaki uçuk fark ortaya çıkmakta ve FETÖ ile mücadelede

³⁴ <https://twitter.com/AlonBenMeir/status/1030041007314927617>

çeşitli kuşkuları beslemektedir. Çünkü Fetullahçı askeri öğrenciler, FETÖ'den arındırılmaya çalışılan devlet eliyle ödüllendirilmiş gibi bir görüntü ile karşılaşılmaktadır.

Bu öğrencilerin bir kısmı, ilk başlarda “Yaşayan Şehitler” adı altında örgütlenmeye çalışmıştır. Böylesine sivil bir grubun militarist anlamda dışarıda örgütlenmesi neticesinde alacakları tepkilerin sertliğini fark ettiklerinden dolayı, daha sonrasında bu isim altındaki propagandayı azaltmışlardır. Bu kavramı kullanarak örgüt şunları amaçlamıştır:

1. “Yaşayan Şehitler” adı altında toplanarak tasfiye edilen askeri öğrencilerin sivil hayatta örgütlenmesini kolaylaştırmak, olası itirafçı olacakları engellemek, örgüt mensubu olan ve olmayan bütün askeri öğrencilerin insani duygularını kin, öfke, intikam kanallarına yoğunlaştırmak.
2. İntikam amacıyla 10-15 sene sonrasına yönelik *ordu dışında bir ordu* yaratmak.
3. Bir karışıklık esnasında belki de kullanabilecekleri canlı bombalarını/fedailerini (Karlof suikastı gibi) yetiştirmeye devam etmek.
4. Ulusal alanda şehitlik kavramı üzerinden lehlerine vatansever oldukları şeklinde bir algı yaratmak.

Fetullahçı annelerde görüldüğü üzere buradaki kapalı etki de şehitlik makamının Fetullahçılar tarafından kirletilmesidir. FETÖ mensupları bu değerimizi de hiçeştirmeye çalışmış, bu kutsal değerimize de saldırmışlardır.

FETÖ meselesinden açıkça deneyimlediğimiz üzere Türk toplumu çok yoğun bir şekilde algı yönetimine maruz kalmaktadır. Bu nedenle ülkenin genel stratejisi içerisinde milletini koruma amaçlı *algı yönetimi, propaganda, psikolojik savaş* gibi konulara ağırlık verilmesi gerekmektedir.

Bu noktada psikolojik savaşta bilerek veya bilinçsiz bir şekilde düşman servisler tarafından kullanılan kişi ve kurumları ikaz etmek veya etkisiz hale getirmek çok önemlidir. Ayrıca düşman servisin karar alıcılara veya halka yönelik olarak hangi mesajları verdiğinin tespit edilmesi hayati önem taşır. Bu yazıda sadece “Fetullahçı Anneler ve Yaşayan Şehitler” üzerinden kısa bir mesaj tespiti yapılmıştır.

En genel çerçevede “*her zehrin panzehri kendi içinde olur*” düsturu ile olabildiğince itirafçılardan, çeşitli yabancı dillerden her türlü iletişim aracını da kullanarak yoğun bir şekilde yararlanmak; ulusal ve uluslararası alanda yürütülen bu psikolojik savaşın ilk etabında kullanılabilecek önemli bir karşı hamle olarak görülmelidir. Bununla birlikte Fetullahçı annelerin doğurdukları bebeklerin ve subaylık/askerlik hayallerinin mahvedildiğini düşünen 17 bin kişilik genç bir ordunun gelecekte FETÖ yönlendirmesiyle neler yapacağı, güvenliğimizi nasıl etkileyeceği, toptancı yaklaşımlardan uzak bir şekilde, acilen sorgulanmalıdır.

³⁵ Yağız Aksakaloğlu, FETÖ Kısacasında Askeri Okullar, Galeati, Ankara, 2018, s. 130-146.

Mücadeledeki Temel Hatalar

1. Çok Başlılık Sorunu ve Sivil İradenin Eksikliği: 15 Temmuz Darbe girişiminden 2019'un ilk aylarına kadar örgüt mensupları hakkında yaklaşık 20 bin soruşturma ve 8 bin dava açıldı. 105 bin kişi yargılanıyor, 50 bin kişi tutuklandı, 9 bin firari aranıyor, kamudan 109 bin kişi ihraç edildi.³⁶ TSK'dan, FETÖ/PDY ile mücadele kapsamında 15 Temmuz 2016'dan Nisan 2019 tarihine kadar 16 bin 540 personel ihraç edildi, 6 bin 154 personel hakkında süreç devam ediyor³⁷. Bu sayılar her geçen gün değişebilir, önemli olan mücadeledeki çok başlılığın açtığı sorunları görebilmektedir. Örneğin örgüt tarafından mağdur edilen şahıslar davaları takip etmekte zorlanmış, birçoğu davalara müdahil olamamıştır. Bununla birlikte sürecin sulandırılmasına zemin hazırlanmıştır. Çünkü bu çok başlı yürütülen sürecin kontrolü çok zor bir hal almıştır. Yargılamalar, kripto FETÖ mensuplarının yönlendirmelerine karşı zayıflatılmıştır. Meselenin siyasallaştırılmasına ek olarak, kamuoyunu aydınlatmadaki zaafılar ve genel olarak kamu diplomasisindeki başarısızlık ve yetersizlikler, sivil iradenin ve uluslararası kamuoyunun bu konuya olan ilgisini, hatta güvenini gün geçtikçe azaltmaktadır. Başlı başına FETÖ'yü ve faaliyetlerini anlamak bile çok zor bir işken, açılan davaların bütün Türkiye'ye yayılması ile mesele çok daha karmaşık bir görüntü sergilemiş ve sivil irade konudan uzaklaştırılmıştır. Yargılamaların nesnelliğine dair olan inanç ise farklı yerlerdeki farklı uygulamaların etkisiyle yok olma noktasına gelmiştir.

2. Teorik Alt Yapı Eksikliği ve Araştırma Merkezlerinin Hareketsizliği: FETÖ meselesinin sadece bir siyasi mesele olarak algılanması ve böyle bir algının yaratılması araştırmacıların meseleye olan ilgisini azaltmış ya da en azından geçici bir ilgiyle sınırlamıştır. Oysaki psikoloji, sosyoloji, ilahiyat, yönetim, siyaset bilimi, ekonomi, uluslararası ilişkiler, hukuk, terör, güvenlik vb. gibi meselenin birçok akademik boyutunun bu bağlamda bir bütün halinde değerlendirilmesi gerekmektedir. Üniversitelerin bir kısmı bu konudaki hassasiyetlerini çeşitli kongre ve sempozyumlarda gösterse de bu durum, tek bir merkez etrafında örgütlenip araştırmaların sürekli bir hale getirilmesinden uzaktır. Aynı zamanda geçmiş ve mevcut araştırmalarla birlikte açık kaynak verilerinin tek bir çatıda toplanamamış olması, akademik çalışma yürütme bağlamında meselenin yalnızca belli kısımlarına projeksiyon tutulmasına ya da tümünden karanlıkta kalmasına yol açmıştır. Bu nedenle konuya *kült örgütler* temelinde yaklaşacak, teorik alt yapıyı güçlendirecek ve FETÖ ve benzeri yapılanmalara karşı bilinçlenme sağlayacak *devlet dışında* stratejik merkezlere ihtiyaç bulunmaktadır. Öte yandan örgütün genel ideolojik altyapısı yerine yalnızca örgütün militanlarının FETÖ'yle mücadele kapsamına alınması; mücadeleyi tabiri caizse *"terörle mücadeleden ziyade teröristle mücadele"* olarak şekillendirmiştir. Özetle; ideolojiler üstü, sivil bir çatı altında, FETÖ ve benzeri örgütleri *kült örgüt* temelinde terör, casusluk, din gibi diğer bütün yönleriyle değerlendirecek, meseleye eleştirel yaklaşacak, mevcut hatalara dikkat çekecek, muhtemel tehdit ve tehlikeleri öngörebilecek, gelecek odaklı düzenli çalışmalar yürüten bir merkezin şu ana kadar faal ol(a)mayışı, büyük bir eksikliktir.

³⁶ <http://www.internethaber.com/iste-feto-bilancosu-kac-tutuklu-kac-firari-var-kac-dava-acildi-foto-galerisi-1817321.htm>

³⁷ <https://www.trthaber.com/haber/turkiye/tskdan-3-yilda-16-bin-540-personel-fetoden-ihrac-edildi-413509.html>

3. Yeni Adaletsizlikler: FETÖ ile mücadele ederken kısa vadeli siyasi sonuç beklentili yaklaşım ve söylemler ve yargılamalardaki zengin-fakir ayrımcılıkları iddiaları, toptancı yaklaşım iddiaları, FETÖ konusundaki kirli ilişkileri örtme iddiaları gibi durumlar neticesinde oluşabilecek sonuçlar o denli vahim olabilir ki, bu durum toplumun belirli kesimlerinde “*Keşke darbe olsaydı*” şeklinde bir yargıyla sonuçlanabilir. Bugün birtakım çevrelerde bilgi eksikliği sonucunda veya kasıtlı olarak yaygınlaştırılan “*darbe girişimi bir senaryoydu*” söylemleri, ileride oluşabilecek söylemlerin vahameti açısından bizlere çok şey ifade etmektedir. Adalet mülkün temelidir ve adalet herkes içindir. Çok net bir şekilde anlaşılmalıdır ki, binlerce yıllık Türk devlet kültürünün esaslarından olan adalet dairesi parçalandığında, Türkiye Cumhuriyeti’nin kurumlarına, kuruluş esaslarına ve bizzatıhi Türk Milletine karşı esas darbeyi adalete olan güveni sarsanlar ve adaletin işleyişinin bozanlar yapmış olacaktır.

4. İdeolojik Ayrımlar: FETÖ’nün ideolojisi çok çarpıktır. Hedeflerine ulaşırken de çeşitli ideolojilerden her grubu hedef almışlardır. Bu nedenle FETÖ mağdurları muhafazakâr, milliyetçi, devrimci, liberal gibi çeşitli gruplar içerisinde bulunabilir. Bu gerçeğin farkında olmadan, FETÖ’nün hedef tahtasında yer almış olan mağdurlardan yalnızca belli ideolojilere sahip olanların yaraları sarılıyorsa, bu bir anlamda FETÖ’ye destek manasına gelecektir. Yine aynı şekilde FETÖ ile mücadele edecek sorumlular, belli ideolojilere göre seçilip bunun sonucunda da mücadelenin daha kuvvetli ve etkili ilerlemesi engelleniyorsa, bu durum da örgütü güçlendirmeye yarayacaktır. Öte yandan kamu kurumlarına ve özellikle de güvenlik bürokrasisine personel alımlarında birtakım vahim iddialar mevcuttur. Belirli tarikat veya cemaat mensubiyeti olanlara göz yumulduğuna, hatta bu kişilerin desteklendiğine yönelik kamuoyunda vahim ve ciddi iddialar pek çok kez gündeme gelmiştir. Herhangi bir kamu görevlisinin mensubiyetinin ve itaatinin devlete değil de başka bir gruba ait olmasının nasıl sonuçlar doğurabildiği ortadayken, FETÖ’ye mensup olanların devlet kadrolarından tasfiye edilmesiyle ortaya çıkan boşluğun doldurulmasında bu yolun izlenmesi en az aynı derecede tehlikeli sonuçlar doğuracaktır.

5. Kısa Vadeli Düşünmek: Bu mücadele uzun vade düşünülerek yürütülmelidir. FETÖ gibi çok boyutlu, doktrininin temel yapı taşlarından biri gizlilik olan ve yıllarca devlet bünyesine gizlice sirayet eden, yani bir kanser hücresi gibi yayılmış olan bir örgütle mücadele, belki onlarca sene sürecektir. Böylesine bir kült örgütle mücadelenin uzun vadede nelere yol açabileceğine dair çeşitli araştırmalar yapılmalıdır. Bu uzun süreçte başarılı olmak için maraton koşmayı öğrenmek gerekmektedir. Aksi takdirde FETÖ ile mücadelede kısa vadeli düşünmek, uzun vadede çok daha güçlü ve tehlikeli bir FETÖ gerçeğiyle sonuçlanacaktır.

Sonuç

FETÖ ile mücadele, Türkiye'nin bugünü ve geleceği açısından büyük önem arz etmektedir. Bundan dolayı mücadelenin birçok açıdan çeşitli eksiklikler ve yanlışlıklar içermesi, kabul edilemez. FETÖ, 1071 sonrası Türk tarihinde Selçuklu, Osmanlı ve Türkiye Cumhuriyeti devletlerinin bütününde karşılaşmış olduğu en büyük iç düşmandır. FETÖ'yle mücadelenin bugünü, sayısal anlamda birçok örgüt militanının adalet karşısına çıkarılması açısından oldukça geniş çaplı ve ciddiye alınmış bir durum olarak görünmektedir. Fakat en temelde bu mücadele birçok problem içermektedir. Bu problemlerin başında, FETÖ'nün aynı zamanda bir kült örgüt olduğu; örgütün yapısının, elemanlarının ve faaliyetlerinin bu çerçevede geliştiği gerçeğinin göz ardı edilmesi gelmektedir. Bunun bir sonucu olarak örgütün tam anlamıyla çözülmesi, eski örgüt üyelerinin geri kazanılması veya rehabilite edilmesi gibi gereklilikler mümkün olmamaktadır. Hapis cezalarını çektikten sonra toplumun arasına karışacak olan örgüt mensuplarının geri kazanılması gibi hususlardaki soru işaretlerine cevaplar bulunamamaktadır.

Kamu kurumları dışında, kült örgütlerle mücadele bağlamında üniversiteler, STK'lar, düşünce merkezleri ve platformlar üzerinden kült örgütlerle mücadele konusunda bilinçlendirme, akademik faaliyetlerde bulunma ve alternatif politikalar sunma gibi etkinliklerin eksikliği söz konusudur. Bu nedenle FETÖ ile mücadele kurumsallaşamamış, sadece münferit atılımlar ve mücadeleyi içselleştirebilmiş şahıslar üzerinden yürütülür hale gelmiştir. Mücadelede çok başlılık sorunu da henüz bir standart veya genel bir mücadele konsepti/doktrini oluşturulamamasına yol açmıştır. Ayrıca meseleye yönelik ideolojik referanslarla yaklaşımların şekillenmesi, çok büyük bir sorun teşkil etmektedir. Bunun için FETÖ de dâhil olmak üzere tüm kült örgütlere yönelik gerek bütünsel gerekse öznel vakalara yönelik çalışmalar yürütecek bir merkeze ihtiyaç duyulmaktadır. Devlet içerisinde uzmanlar, akademisyenler ve bürokratlardan oluşturulacak bir merkez birimi; stratejik üst kurul olarak çalışır ve FETÖ ile mücadelenin farklı alanlarını ve safhalarını koordine eder ve stratejik doktrinler üretirse FETÖ ile mücadelede daha etkin ve hızlı sonuçlar alınacaktır.

Hasan Sabbah'ın İsmail-i Nizarî yapılanması, tarihte Büyük Selçuklu İmparatorluğu için hayati bir tehdit noktasına kadar gelmiştir. Selçuklu İmparatorluğu aldığı tedbirlerle bunun önüne geçmeye çalışmış, ancak ortadan kaldıramadı. Bizim için Anadolu'da son bin yıldaki en ciddi tehlike; bir casusluk ve terör örgütü olma özelliklerine sahip kült bir hareket olan FETÖ ile mücadelede en başta yapılması gereken, devlet ciddiyetiyle toplumumuza İslâm'ı doğru öğretmek olmalıdır. Çünkü din, sosyolojik bağlamda toplum hayatından ayırtılamayacak bir olgu olup, doğru öğretilmezse bu ihtiyaç başkaları tarafından karşılanır. Bu ise yarınlarda FETÖ gibi başka örgütlerin de ortaya çıkmasına yol açar.

Oysa mevcut hali ile FETÖ'ye karşı mücadele tek boyutlu ve salt kriminal bir mücadele çerçevesine indirgenmemelidir. Böyle dar kapsamlı, stratejik hedeften yoksun bir yaklaşım tarzıyla FETÖ'ye karşı mücadelenin başarı kazanması mümkün değildir. Örgüte bir şekilde mensup olanların sayısı yüzbinlerle ifade edilmektedir. Dolayısıyla tüm bu kişilerin tek bir çerçevede değerlendirilmesi; hukukî, sosyal ve siyasal bazı sorunlar doğuracaktır. Raporda da belirtildiği üzere kült hareketlere dahil olmuş her insan veya grup farklı şekillerde örgütsel ve psikolojik bağ geliştirmiştir (seyirci, müşteri, sempatizan, militan vs.). Buradan hareketle, her bir alt grubun farklı hukukî yaptırım ve geri kazanma politikası gerektirdiği de açıktır. Tarihte Almanya bu yönteme 2. Dünya Savaşı sonrasında "Denazifikasyon" süreci adı altında başvurmuş ve bundan başarılı sonuçlar elde etmiştir. Dolayısıyla, Türkiye Cumhuriyeti de bu şekilde FETÖ'ye karşı örgütsel bağlılığı yüksek olmayan geniş taban geri kazanılabilecek, yeni mağduriyetlerin önüne geçilebilecek, hukuksal süreçler hem iç hem de dış kamuoyunda çok daha tatmin edici bir hâle gelecektir.

FETÖ ile mücadelede Türkiye Cumhuriyeti'nin işinin hiç de kolay olmadığı doğrudur. Çünkü FETÖ gibi ezoterik bir kült örgütü tam manasıyla bilmek, anlamak ve kavramak mümkün değildir. Öte yandan işlevsel olarak bir terör ve casusluk örgütü olarak FETÖ'ye karşı devletin güvenlik ve istihbarat bilimlerinin geliştirmiş olduğu tecrübelerin ve yeteneklerin kısıtlı olması da doğaldır. Bu durum yine yargı kurumları için de söz konusudur. Fakat FETÖ tehdidini bertaraf etmek için "FETÖ'cülerle mücadele" yeterli değilken; ideolojisi, yöntemleri, yapısı ve dinamikleri anlaşılabilmiş, tüm bunlara karşı stratejik bir mücadele doktrini geliştirilmiş bir "FETÖ ile mücadele" acilen gereklidir.

FETÖ'ye yönelik ilerideki çalışmaların sağlam bir temel üzerine inşa edilebilmesi amacıyla FETÖ meselesi bağlamında güncel bir kült tanımı ortaya koyabilmek; örgütün esasları, ideolojisi, motivasyonu, misyonu, yöntemleri ve dinamiklerini anlayabilmek açısından büyük önem arz etmektedir. Bunun yanı sıra Türk toplumu FETÖ de dâhil olmak üzere birçok cepheden algı yönetimine maruz bırakılmaktadır. Bu nedenle ülkenin genel stratejisi içerisinde milletini koruma amaçlı algı yönetimi, propaganda, psikolojik savaş gibi konulara ağırlık verilmesi gerekmektedir. Ancak bu şekilde FETÖ ve benzeri yapılanmalara karşı etkin bir mücadele yürütülebilecektir.

Kaynakça

Aksakaloğlu, Y. (2018). FETÖ Kıskaçında Askeri Okullar, Galeati, Ankara, s. 130-146.

Beyaz, Z. (2011). Said Nursi ve Nurculuk, 1. Baskı, Sancak Yayınları, İstanbul

Çaha, Ö. (2016). "Cemaatten Terör Örgütüne Gülen Hareketinin Anatomisi", Liberal Düşünce, 21(83), s.99

Darbenin sinyali ilk ne zaman verildi? İşte MİT uzmanlarının analizi, Time Turk, <https://www.timeturk.com/darbenin-sinyali-ilk-ne-zaman-verildi-iste-mit-uzmanlarinin-analizi/haber-231164>

Demir, H. (2017). Gülen Örgütü: Ezoterik Bir Kült Cemaatin Radikalleşmesi, Ay Yayıncılık, Ankara, s.76

Doğum Sonrası Tutuklandı: Türkiye'nin Darbe Sonrası Çatlamasının Annelik Muhafızlarına Çarptığı Bildirildi, (2017). AlBawaba, <https://www.albawaba.com/loop/arrested-after-giving-birth-turkeys-post-coup-crackdown-reportedly-hits-maternity-wards-1004186>

FETÖ'den hamile kalın emri!, (2017). Haber7, <http://www.haber7.com/guncel/haber/2403819-fetoden-hamile-kalin-emri>

FETÖ davasından tahliye olmak için hamile kaldı, (2018). Ensonhaber, <https://www.ensonhaber.com/feto-davasindan-tahliye-olmak-icin-hamile-kaldi.html>

Gülen'i bitirme planı 2004 MGK'da alındı, (2013). OdaTv, <https://odatv.com/guleni-bitirme-planı-2004-mgkda-alindi-2811131200.html>

International Cultic Studies Association (ICSA), <https://www.icsahome.com/aboutus>

İncetaş, Y. (2018). Politics, Education, and a Glocal Movement: Gulen-Inspired Educators and Their Views on Education in Politically Turbulent Times, Journal of Educational Issues, Vol. 4, No. 1. <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1183849.pdf> adresinden alınmıştır.

İşte FETÖ bilançosu! Kaç tutuklu, kaç firari var? Kaç dava açıldı?, (2019). İnternet Haber, <http://www.internethaber.com/iste-feto-bilancosu-kac-tutuklu-kac-firari-var-kac-dava-acildi-foto-galerisi-1817321.htm>

James, T. Richardson, (1980). "People's Temple and Jonestown: A Corrective Comparison and Critique", Journal for the Scientific Study of Religion, 19(3), s.240. https://cultinformation.org.uk/question_what-is-a-cult.html adresinden alınmıştır.

Kelkitlioğlu, M. (2016). Adliyede 11 'abla' da hamile çıktı!, Akşam, <https://www.aksam.com.tr/murat-kelkitlioglu/yazarlar/11-abla-da-hamile-cikti-c2/haber-553133>

Marks, A. (2018). Jim Jones ve Jonestown'un Dersleri, Rolling Stone, <https://www.rollingstone.com/culture/culture-features/jonestown-jim-jones-lessons-terror-jungle-751924/> adresinden alınmıştır.

Miroslav Mitrovic, "Genesis of Propaganda As a Strategic Means of Hybrid Warfare Concept", Vojno Delo, 2018, s. 34.

Papa ve FETÖ'nün sır görüşmesi arşivden çıktı!,(2017). İnternet Haber, <http://www.internethaber.com/papa-ve-fetonun-sir-gorusmesi-arsivden-cikti-1749906h.htm>

Philip G. Zimbardo Personal Website, <http://www.zimbardo.com/zimbardo.html>

Plous, S. (2016). Philip. G. Zimbardo, <https://zimbardo.socialpsychology.org/>

Suikast Planı Fetö Dizisinden Kurgulanmış, Milliyet, <http://www.milliyet.com.tr/suikast-planı-feto-dizisinden-kurgulanmis-ankara-yerelhaber-3175920/>

Sutton, C. (2018). 918 ormanda öldü: 'Jonestown katliamından nasıl kurtuldum', NewsCom, <https://www.news.com.au/world/north-america/how-i-survived-jonestown-massacre-of-918-dead-in-jungle/news-story/b97d0a33834708eacb6565fbebca5a7#.m2kdh>

TSK'dan 3 yılda 16 bin 540 personel FETÖ'den ihraç edildi, (2019). TRT Haber, <https://www.trthaber.com/haber/turkiye/tskdan-3-yilda-16-bin-540-personel-fetoden-ihrac-edildi-413509.html>

Tutuklanmamak için hamile kalmış, (2018). Milliyet, <http://www.milliyet.com.tr/tutuklanmamak-icin-hamile-kalmis-gundem-2604496/>

Özdağ, Ü. (2017). Algı Yönetimi: Propaganda, Psikolojik Savaş, Örtülü Operasyon ve Enformasyon Savaşı, 7. Baskı, Kripto, Ankara

Zimbardo, P. (1997). What Messages Behind Cults, American Psychological Association Monitor, p.14. <https://www.icsahome.com/articles/what-messages-behind-cults-zimbardo> adresinden alınmıştır.

Zimbardo, P. (2008). The Lucifer Effect: Understanding How Good People Turn Evil, Random House.

www.21yyte.org